

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЄКТ «ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ»

Історія: Україна і світ

7–9 класи

Експериментальна навчальна програма
для закладів загальної середньої освіти,
що працюють за науково-педагогічним проєктом
«Інтелект України»

Пояснювальна записка

Курс «Історія: Україна і світ» реалізує завдання громадянської та історичної освітніх галузей, що підпорядковані меті базової загальної освіти: розвивати природні здібності, інтереси, обдарування учнів, формувати компетентності, необхідні для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховувати відповідальне, шанобливе ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Це систематичний курс історії, що забезпечує осмислення минулого, його зв'язків із сучасністю, розуміння взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими й локальними процесами; формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини; визнання цінності верховенства права та неприйнятності корупції; збагачення власного культурного світу; вироблення вмінь навчатися здатності до саморозвитку.

Головними завданнями цього курсу є: а) формування вільної особистості, яка визнає загальнолюдські та національні цінності й керується морально-етичними критеріями та почуттям громадянської відповідальності у власній поведінці; б) виховання засобами історії громадянської свідомості, зорієнтованої на патріотичне почуття приналежності до власної країни та до її спільних історичних, політичних і культурних цінностей, а також на демократичні пріоритети й злагоду в суспільстві; в) прищеплення толерантності й поваги до різних поглядів, релігій, звичаїв і культур, уміння знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей.

Реалізація цієї мети здійснюється через розвиток основних складових історичної свідомості: а) накопичення знань про основні події, явища та процеси, їх давніші та сучасні інтерпретації; б) опановування способами розумових дій, необхідних для розуміння минулого, осягнення сучасного і прогнозування майбутнього, а саме: бачення зв'язку між історичними подіями та явищами (логічне мислення); уміння оцінювати їх під різними кутами зору (критичне мислення); знаходження нових аспектів змісту чи нових способів розв'язання проблем (творче мислення); співпереживання людям, що опинилися у вирі несприятливих історичних подій (емпатійне мислення).

Курс «Історія: Україна і світ» заснований на лінійному підході до вивчення історії і передбачає у 7–9 класах розгляд подій від найдавніших часів до початку ХХ ст. У зміст курсу інтегровано змістові лінії, що реалізують компетентнісний потенціал курсу, забезпечуючи формування в учнів:

- соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у розв'язанні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь. Учні 7–9 класів мають розуміти взаємозв'язок між культурним, соціальним, економічним і технологічним розвитком людства; важливість біологічної та культурної багатоманітності й екологічної стабільності; відповідальність людини за збереження природи, замислюватися над проблемами навколишнього середовища та шляхами їх розв'язання;

- переконань діяльного члена громади та суспільства, який розуміє принципи й механізми функціонування суспільства, є вільною особистістю, яка визнає загальнолюдські й національні цінності та керується морально-етичними критеріями та почуттям громадянської відповідальності у власній поведінці. Учні 7–9 класів мають бути налаштовані на пізнання і захист своїх прав і прав інших людей, розуміти зв'язок між громадянською позицією й розвитком суспільства; усвідомлювати свою роль в суспільстві та відповідальність за його стан;
- здатності дотримуватися здорового способу життя і формувати безпечне життєве середовище. Учні 7–9 класів мають навчитись осмислювати свої рішення і поведінку з огляду збереження здоров'я і безпеки, знати й цінувати права, обов'язки й відповідальність щодо безпеки власної й оточуючих людей, розуміти залежність між здоров'ям громадян і розвитком суспільства;
- лідерських ініціатив, здатності успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, кращого розуміння практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо). Учні 7–9 класів мають розуміти пов'язаність громадського і підприємницького секторів, уміти формувати власні (пов'язані з підприємницькою діяльністю) задуми та проекти, усвідомлювати соціальну відповідальність підприємця;
- розуміння ролі культури у розвитку мислення, усвідомлення змінності різних культур упродовж історії, уявлення про різноманіття культур та їх особливості, переконання в цінності української культури й культурної багатоманітності світу. Учні 7–9 класів мають усвідомити себе носіями та продовжувачами національної культури, розуміти важливість міжкультурного спілкування та співробітництва, з повагою ставитися до представників інших культур; розуміти значення культурної традиції для розвитку суспільства;
- сприйняття й розуміння навколишнього інформаційного середовища, здатності його критично аналізувати, а також діяти в ньому відповідно до своїх цілей і усталеної в суспільстві комунікативної етики. Учні 7–9 класів треба навчити визначати свої інформаційні потреби й уміти знаходити потрібну інформацію, вміти критично аналізувати інформацію, відрізняти істотне від неістотного й висловлювати зважені судження;
- рис морально повноцінної людини, яка знає загальновизнані правила поведінки, дотримується їх у школі та поза школою, не байдужа до нехтування ними і за потреби реагує на це відповідно до можливостей. участь у розробці етичного кодексу і правил поведінки колективу (класу, школи, гуртка за інтересами та ін.) і на їх дотримання. Учні 7–9 класів мають розмірковувати над принципами як власної, так і поведінки інших людей; робити відповідальний вибір.

Компетентнісний підхід до визначення очікуваних результатів навчання учнів передбачає формування у них здатності пізнавати минуле, заснованій на знаннях, ціннісних орієнтирах і досвіді, набутих під час навчання. У 7–9 класах учні мають розвинути вміння:

- мислити історичними та хронологічними категоріями, орієнтуватися в історичному часі, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами та процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляти змінність і неперервність суспільного життя;

- мислити геопросторово, орієнтуватися в соціально-історичному просторі, виявляти взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури та навколишнього природного середовища;
- мислити критично, працювати з різними джерелами інформації та формулювати історично обґрунтовані запитання;
- мислити системно, виявляти взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох, розуміти множинність трактувань минулого та сучасного й зіставляти їх інтерпретації.

Зміст курсу дає змогу учневі/учениці:

- усвідомити власну гідність, вчитися поважати права й гідність інших осіб, зрозуміти, як протидіяти проявам дискримінації;
- зрозуміти демократичні принципи, долучитися до пошуку розв'язків локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомити необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Програма курсу «Історія: Україна і світ» укладена з урахуванням вимог Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти», Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти» (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 07 серпня 2013 року № 538), розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти „Нова українська школа“ на період до 2029 року», наказів Міністерства освіти і науки України від 20 квітня 2018 року № 405 «Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти II ступеня», від 21 лютого 2019 року № 236 «Про внесення змін до навчальних програм з історії України для 5–9 та 10–11 класів закладів загальної середньої освіти» і від 03 лютого 2021 року № 140 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 02 листопада 2016 року № 1319 та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України», яким затверджено Типові навчальні плани 1–11 класів закладів загальної середньої освіти, які працюють за науково-педагогічним проектом «Інтелект України» (Додаток 3).

Програма складається з пояснювальної записки, структурованих за розділами очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів/учениць і змісту навчального матеріалу як основи для досягнення цих результатів. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності зорієнтовані на формування ключових компетентностей і викладені через знання, розуміння та вміння, які відповідають знаннєвому, смисловому й діяльнісному компонентам. Ціннісний компонент (зважаючи на особливості історичного матеріалу) окремо за розділами не описується, бо формується освітнім середовищем та актуалізується через знання, розуміння й уміння наскрізно в межах усіх розділів.

Зміст кожного розділу програми містить перелік історичних сюжетів, не розділених на окремі заняття. Планування уроків учителі розробляють, орієнтуючись на вимоги щодо підготовки учнів/учениць, з урахуванням класу, умов організації освітнього процесу, пізнавальних можливостей школярів /школярок та особистого досвіду викладання. До кожної теми подано орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт, у деяких випадках — рекомендований (але не вичерпний) перелік історичних подій, об'єктів і джерел для організації навчальної роботи. Це не виключає залучення учителем/учителькою інших джерел та пізнавальних завдань, за умови збереження компетентнісного та діяльнісного підходів.

Програма не містить також розподілу годин за розділами. У межах загальної річної кількості годин учитель/учителька може самостійно визначати час для роботи над кожним розділом програми, забезпечуючи водночас реалізацію завдань, зафіксованих у програмі як результати та зміст навчально-пізнавальної діяльності.

Практичні роботи є обов'язковими для кожного розділу програми. Вони можуть відбуватися в різних формах: як на окремій ланці уроку (для вивчення нового матеріалу, узагальнення, закріплення тощо), так і протягом усього уроку (лабораторно-практичне заняття). Така робота може виконуватися за вибором як учителя/учительки, так і учнів, як у класі, так і вдома, але з обов'язковою презентацією її результатів на занятті. Тематика практичних і творчих робіт укладена таким чином, аби дати змогу вчителеві диференціювати завдання в класі за рівнем складності.

Організація лабораторно-практичних занять передбачає певну динаміку, що полягає у збільшенні в кожному наступному класі лабораторної (обсяг, складність, характер і види джерел) і практичної (урізноманітнення способів діяльності) складової, ступеня самостійності учнів/учениць (від виконання роботи за допомогою вчителя/вчительки за докладною інструкцією до самостійного виконання за загальним завданням). За основними видами діяльності практичні роботи поступово змінюють свій характер від описових і частково-аналітичних до переважно аналітичних.

Обсяг закладеного в програму навчального матеріалу порівняно незначний, що дає змогу ознайомити учнів з подіями, історичними особами, пам'ятками історії рідного краю, організувати відвідування музеїв, огляд пам'яток історії та культури тощо. Доцільно також доповнити викладання предмета позаурочними заходами, орієнтованими на формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини.

7 КЛАС

УКРАЇНА І СВІТ У СЕРЕДНІ ВІКИ

Структура курсу:

Вступ. СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ЯК ІСТОРИЧНА ЕПОХА

Розділ 1. ПЕРШІ СЕРЕДНЬОВІЧНІ ДЕРЖАВИ

Розділ 2. ВИНИКНЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ РУСІ-УКРАЇНИ

Розділ 3. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СВІТ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Розділ 4. ЄВРОПЕЙСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ДЕРЖАВИ X–XV СТ.

Розділ 5. КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА (РУСЬ-УКРАЇНА) — СЕРЕДНЬОВІЧНА ЦЕНТРАЛІЗОВАНА МОНАРХІЯ

Розділ 6. РУСЬ-УКРАЇНА В ПЕРІОД ПОЛІТИЧНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Розділ 7. КОРОЛІВСТВО РУСЬКЕ (ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА)

Розділ 8. ДЕРЖАВИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ В X–XV СТ. КРИМСЬКЕ ХАНСТВО

Розділ 9. РУСЬКІ УДІЛЬНІ КНЯЗІВСТВА У СКЛАДІ СУСІДНІХ ДЕРЖАВ

Розділ 10. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СХІД (оглядово)

Узагальнення. СПАДЩИНА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Вступ. СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ЯК ІСТОРИЧНА ЕПОХА

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – хронологічні межі та періодизацію Середньовіччя, час Великого переселення народів та розселення слов'ян; – види джерел з історії Середньовіччя; – назви міжплемінних союзів V–VII та VIII–IX ст., чиє просування територією України впливало на формування українського етносу. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Середні віки (Середньовіччя) як період між історією Стародавнього світу та Новою історією; – критерії періодизації Середньовіччя: формування феодалізму та перших європейських держав, арабське завоювання і поширення ісламу (раннє Середньовіччя); зростання ролі міст, господарства і торгівлі та поширення християнства (зріле/високе Середньовіччя), ренесанс античної культури, криза середньовічних держав та релігійного світогляду (пізнє Середньовіччя); 	<p>Хронологічні межі й періодизація історії Середніх віків. Періодизація європейського Середньовіччя. Умовний поділ на «раннє» (VI–X ст.), «високе» (XI–XIII ст.) і «пізнє» (XIV–XV ст.) Середньовіччя. Співвіднесення цього поділу з перебігом історії України: раннє Середньовіччя — легендарний період зародження Київської держави (IX–X ст.); високе Середньовіччя — доба Київської та Галицько-Волинської держав (XI–XIII ст.); пізнє Середньовіччя — входження українців у політичний та культурний світи Польського королівства і Великого князівства Литовського (XIV–XV ст.).</p> <p>Велике переселення народів і слов'яни. Поділ Римської імперії на Західну та Східну (Візантійську). Падіння Західної Римської імперії. Велике переселення народів IV–VII ст.: передумови та наслідки. Арабські племена на своїй прабатьківщині.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – Середньовіччя в Україні — Княжа доба, етапи якої збігаються з відповідними періодами європейської історії; – поняття «германці», «араби», «тюрки», «угро-фіни», «слов'яни», «літописні племена»; – Велике переселення народів як поштовх до зміни етнічної карти Європи, започаткування процесів, що привели до формування сучасних народів. <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – назвати хронологічні межі та пояснити періодизацію європейського Середньовіччя; – окреслити з використанням географічних термінів і показати на карті «прабатьківщину слов'ян», напрями Великого переселення народів та розселення слов'ян; терени венедів, антів і склавинів, орієнтовні межі розселення племінних союзів VIII–XI ст. на теренах України; – узагальнено сформулювати передумови та наслідки Великого переселення народів IV–VII ст.; – схарактеризувати спосіб життя (господарство, побут, організацію суспільства та влади, світосприйняття) слов'ян на теренах України в ранньому Середньовіччі. 	<p>Слов'яни: етногенез і розселення. Питання «прабатьківщини слов'ян». Венеди, анти і склавини. Слов'янські племена і племінні союзи на теренах України. Спосіб життя слов'ян. Джерела з історії первісних слов'ян.</p>
--	---

Орієнтовні завдання для практичних робіт:

- започаткувати укладення синхроністичної таблиці «Європа в добу Середньовіччя» (за зразком). Виділити «раннє» (VI–X ст.), «високе» (XI–XIII ст.) і «пізнє» (XIV–XV ст.) Середньовіччя. Унести у синхроністичну таблицю відомості про події Великого переселення народів, виділені в підручнику: переселення германських, тюркських та угро-фінських племен, існування міжплемінних союзів слов'ян (венедів, антів і склавинів, «літописних племен»);

Зразок

Синхроністична таблиця

Назва періоду, дата події (століття або рік)	Події на теренах України	Події поза Україною

- позначити на контурній карті напрямки переселення германських і тюркських племен у IV–VII ст., прабатьківщину арабів, територіальні межі слов'янських міжплемінних союзів V–VII та VIII–IX ст., сусідів «літописних племен», які заселяли терени України;
- визначити (за доступними текстовими джерелами) особливості повсякденного життя та світобачення слов'ян на теренах України в V–IX ст.

Розділ 1. ПЕРШІ СЕРЕДНЬОВІЧНІ ДЕРЖАВИ

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – хронологічні межі існування Франкського королівства, час утворення Франкської та Візантійської імперій, виникнення ісламу; – територію «варварських королівств», імперії Карла Великого, напрямки завойовницьких походів арабів. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поняття «варварське королівство», «халіфат», «іслам», «Коран», «експансія». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про Велике переселення народів, Франкську та Візантійську імперії, перші Арабські халіфати (Омейядів і Аббасидів); – показати на карті «варварські» королівства, імперію Карла Великого, Візантію, напрямки завойовницьких походів арабів, Арабський халіфат; – схарактеризувати організацію влади у «варварських королівствах», Франкській та Візантійській імперіях, перших Арабських халіфатах; – визначити наслідки Великого переселення народів, розпаду імперії Карла Великого, виникнення ісламу й арабської експансії. 	<p>«Варварські королівства» Європи. Утворення «варварських королівств». Франкська держава. Хлодвіг.</p> <p>Ранньосередньовічні імперії. Завоювання Карла Великого. Імперія франків. Розподіл імперії. Візантійська імперія доби Юстиніана. Розквіт Візантії за Македонської династії та династії Комнінів. Культура Візантії.</p> <p>Арабський халіфат. Природно-географічні умови Аравії. Виникнення ісламу. Мухаммад. Арабські завоювання та халіфати. Розвиток арабо-мусульманської культури.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – унести у синхронізовану хронологічну таблицю відомості про Велике переселення народів, Франкське королівство, Франкську та Візантійську імперії, перші Арабські халіфати (Омейядів і Аббасидів), об'єднання арабів під владою Мухаммада, виникнення ісламу та ісламського літочислення; 	

<ul style="list-style-type: none"> – позначити на контурній карті «варварські королівства», імперію Карла Великого, Візантію, напрямки завойовницьких походів арабів, Арабський халіфат; – зіставити організацію влади у «варварських королівствах», Франкській імперії, Візантійській імперії, перших Арабських халіфатах.
Узагальнення
Тематичний контроль

Розділ 2. ВИНИКНЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ РУСІ-УКРАЇНИ

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – час утворення Київської держави (Русі-України), дати перших русько-візантійських договорів, повстання древлян проти князя Ігоря; – території розселення слов'янських племен на теренах України, напрямки походів перших київських князів. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – основні версії походження назви «Русь» («Русь-Україна»); – передумови утворення держави у слов'ян, які жили на теренах України; – роль міста Києва в утворенні Русі; – поняття «Русь» («Русь-Україна»), «князь», «дружина», «полюддя», «данина», «печеніги», «язичництво». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розмістити в хронологічній послідовності відомості про утворення Київської держави (Русі-України), правління перших князів (Аскольда, Олега, Ігоря, Ольги, Святослава), їхні походи/реформи; – показати на карті території розселення слов'янських племен на теренах України, напрямки походів київських князів IX–X ст.; – схарактеризувати спосіб життя (господарство, побут, організацію суспільства і влади, світосприйняття) слов'ян, які жили на теренах України; – визначити напрямки внутрішньої та зовнішньої політики перших князів; – укласти історичний портрет руського князя. 	<p>Куявія та Славія. Розселення слов'янських племен на території України. Господарство та суспільство слов'ян. Сусіди східних слов'ян.</p> <p>Утворення Русі-України. Русь як ранньосередньовічна імперія. Київські князі Олег, Ігор, Ольга, Святослав: внутрішня та зовнішня політика.</p>

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- унести у синхронізовану хронологічну таблицю відомості про утворення Київської держави (Русі-України), правління перших князів (Аскольда, Олега, Ігоря, Ольги, Святослава), їхні походи/реформи;
- позначити на контурній карті територію розселення слов'янських племен на теренах України та їхніх сусідів, напрямки походів київських князів IX–X ст.;
- визначити (за доступними текстовими джерелами) особливості повсякденного життя та світобачення слов'ян на теренах України в IX–X ст.;
- на підставі доступних джерел укласти (за допомогою вчителя/вчительки) історичний портрет князів Аскольда, Олега, Ігоря; княгині Ольги або князя Святослава.

Узагальнення**Тематичний контроль****Розділ 3. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СВІТ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ**

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
Знати: <ul style="list-style-type: none">– дату Великого церковного розколу;– основні стани середньовічного суспільства;– найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя, територію поширення християнства. Розуміти: <ul style="list-style-type: none">– станове суспільство як суспільство з ієрархічно вибудованою соціальною структурою, кожна з великих соціальних груп (станів) якого — відносно замкнена та умовно об'єднана своїми правовим та економічним становищем у суспільстві;– причини й наслідки внутрішньої та зовнішньої колонізації середньовічної Європи;– роль християнської церкви в Середньовіччі;– поняття «суспільний стан», «феод», «феодалізм», «васалітет», «феодальна драбина», «церковна ієрархія», «єпархія», «цех», «майстер», «підмайстер», «учень», «гільдія», «Ганза», «лихварство», «міська комуна», «внутрішня колонізація», «зовнішня колонізація».	Станове суспільство. Зв'язок людини та природи. Рух населення. Внутрішня і воєнна колонізація. Три стани середньовічного суспільства. Феодалізм. Церква і влада. Організація християнської церкви в Середньовіччі. Великий церковний розкол.

<p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – показати на карті найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя, територію поширення християнства; – описати повсякденне життя у феодальному замку, міському будинку (майстерня, крамниця), селянській господі; – схарактеризувати соціальне становище і роль кожного з основних станів середньовічного суспільства. 	
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – підготувати (з використанням кількох видів джерел) і представити усне повідомлення (п'єску, живу картинку) на теми «У феодальному замку», «У міському будинку (майстерні, крамниці)», «У селянській господі» (на вибір учителя/учительки або учнів/учениць); – зіставити (на основі витягів з доступних джерел) правове становище різних груп середньовічного населення Західної Європи. 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 4. ЄВРОПЕЙСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ДЕРЖАВИ в X–XV ст.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – час: походів вікінгів, нормандського завоювання Англії, Хрестових походів, Реконкісти, Столітньої війни, Війни троянд; – дати утворення Священної Римської імперії, початку скликання англійського парламенту та Генеральних штатів у Франції, ухвалення Великої хартії вольностей; – території походів вікінгів, Хрестових походів. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – причини політичного роздроблення держав Західної Європи та мотиви Хрестових походів; – суспільне значення самопожертви Жанни д'Арк; – значення формулювання принципу недоторканності особи для становлення правової культури європейської цивілізації; 	<p>Середньовічні війни. Походи вікінгів та їхні завоювання. Хрестові походи. Держави хрестоносців. Духовно-рицарські ордени.</p> <p>Феодальні монархії й торговельні республіки. Середньовічні держави: від роздробленості до станово-представницьких монархій. Реконкіста. Утворення Королівства Іспанія. Столітня війна. Жанна д'Арк. Консолідація влади в руках французьких королів. Луї XI. Англія в XI–XV ст. Генрі II Плантагенет. «Велика хартія вольностей». Війна троянд. Священна Римська імперія: устрій та боротьба за політичний провід між світськими й духовними володарями. Італійські торговельні республіки (Генуя, Венеція).</p>

<ul style="list-style-type: none"> – феодально-теократичний характер Священної Римської імперії; – поняття «вікінги», «феодальна роздробленість», «Хрестові походи», «духовно-рицарські ордени», «теократія», «станово-представницька монархія», «парламент» («кортеси», «Генеральні штати», «сейм»), «Реконкіста», «династична унія». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про походи вікінгів, формування середньовічних держав (від роздробленості до станово-представницьких монархій або республік), Хрестові походи та держави хрестоносців; – показати на карті території Королівства Іспанія, Королівства Франція, Королівства Англія, Священної Римської імперії, італійських торговельних республік, напрямки походів вікінгів, Хрестових походів, торговельні шляхи, якими користувались італійські міста-держави; – описати та порівняти формування станово-представницької монархії у Франції та інших державах Західної Європи; – схарактеризувати організацію влади в торговельних містах-державах (Генуї, Венеції та ін.); – схарактеризувати напрямки внутрішньої та зовнішньої політики європейських правителів (Ізабель I й Фернандо II, Луї XI, Генрі II Плантагенета, інших); – створити історичний портрет Жанни д'Арк. 	
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – унести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про походи вікінгів, нормандське завоювання Англії, Хрестові походи, Реконкісту, утворення королівства Іспанія, Столітню війну, утворення Священної Римської імперії, перше скликання англійського парламенту і Генеральних штатів у Франції, інші (на розсуд учителя/учительки); 	

<ul style="list-style-type: none"> – позначити на контурній карті територію поширення християнства, кордони Королівства Іспанія, Королівства Франція, Королівства Англія, Священної Римської імперії, італійських торговельних республік, найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя, напрямки походів вікінгів, Хрестових походів; – зіставити устрій станово-представницької монархії у Франції та в інших державах Західної Європи (монархіях, середньовічних республіках); тезово (усно або письмово) представити результати зіставлення (висновки); – установити (на основі витягів з тексту документа) цінність «Великої хартії вольностей» для сучасних європейців, її значення для становлення європейської правової культури.
Узагальнення
Тематичний контроль

Розділ 5. КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА (РУСЬ-УКРАЇНА) — СЕРЕДНЬОВІЧНА ЦЕНТРАЛІЗОВАНА МОНАРХІЯ

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – роки правління князів Володимира Великого та Ярослава Мудрого, дати впровадження християнства як державної релігії, розгрому печенігів під Києвом, час зведення Софійського собору, укладення «Руської правди»; – територію Київської держави (Русі-України) за часів правління Володимира Великого та Ярослава Мудрого. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – суспільну роль різних верств населення Київської держави (Русі-України); – Русь часів Володимира Великого та Ярослава Мудрого як середньовічну централізовану монархію — імперію; – історичне значення впровадження християнства як державної релігії Київської держави (Русі-України), кодифікації звичаєвого права (укладення «Руської правди»); – місце Русі-України серед європейських держав після прийняття християнства; – поняття «вотчина», «бояри», «шлюбна дипломатія», «собор», «ікона», «графіті», «мозаїка», «фреска», «митрополія», «книжкові мініатюри». 	<p>Русь: на вершині політичної могутності. Внутрішня і зовнішня політика Володимира Великого. Упровадження християнства. Київська держава (Русь-Україна) за Ярослава Мудрого. «Руська правда».</p> <p>Давньоруське суспільство. Суспільний устрій. Влада князя. Повсякденне життя. Господарство. Міста. Ремесла. Торгівля. Культура.</p>

<p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про правління князів Володимира Великого та Ярослава Мудрого, хрещення Русі та розбудову Київської митрополії, боротьбу русичів з печенігами, кодифікацію руського звичаєвого права; – показати на карті територію Київської держави (Русі-України) за правління Володимира Святославовича та Ярослава Мудрого; – схарактеризувати господарське та суспільне життя населення Русі в X–XI ст., правове становище різних верств, внутрішню та зовнішню політику Володимира Великого та Ярослава Мудрого, порівняти її (за напрямками) з політикою перших київських князів; – визначити причини впровадження християнства як державної релігії Київської держави (Русі-України); – зіставити політичний устрій і соціальний розвиток руського та західноєвропейських суспільств в XI ст. 	
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – унести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про: правління Володимира Великого та Ярослава Мудрого, хрещення Русі, утворення Київської митрополії, розгром Ярославом Мудрим печенігів під Києвом, кодифікацію руського звичаєвого права, інші (на розсуд учителя/учительки); – позначити на контурній карті територію Київської держави (Русі-України) за правління князів Володимира Святославовича та Ярослава Мудрого; – зіставити (за доступними текстовими джерелами) світосприйняття, господарство (економіку), структуру та політичний устрій руського суспільства в період становлення (IX — перша половина X ст.) і розквіту (кінець X — перша половина XI ст.) Київської держави; – схарактеризувати на основі витягів з відомих правових пам'яток доби («Руська правда» Ярослава Мудрого, «Правда Ярославичів», «Статут» Володимира Мономаха) — правове становище різних верств населення Русі-України; – визначити (за доступними джерелами) роль і вплив християнської релігії та церкви в житті руського (давньоукраїнського) суспільства; – здійснити уявну подорож Києвом часів Володимира Великого / Ярослава Мудрого. 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 6. РУСЬ-УКРАЇНА В ПЕРІОД ПОЛІТИЧНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дату Любецького з'їзду князів, період правління Володимира Мономаха, дату першої писемної згадки назви «Україна»; – території князівств у період роздробленості Київської держави (Русі-України) та половецьких земель. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – передумови політичної децентралізації (дроблення) Київської держави; – період правління наступників Ярослава Мудрого (Мономаховичів, Ігоревичів, Ростиславовичів та ін.) як час політичної децентралізації (дроблення) Русі, перетворення її у федеративну монархію; – існування відмінностей між елітарною (княжо-дружинною) культурою Русі, що тяжіла до цілісності, та народною культурою, що була просякнута старими, племінними відмінностями. <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про політичне дроблення Київської держави; – показати на карті території князівств періоду роздробленості Київської держави (Русі-України), половецькі землі; – визначити особливості політичного та соціально-економічного життя Київського, Переяславського, Чернігово-Сіверського, Волинського та Галицького князівств у XII — першій третині XIII ст.; – схарактеризувати господарську та політичну культуру Русі в XII — першій половині XIII ст., розвиток церкви та мистецтв у цей період. 	<p>Політичне дроблення Київської держави. Передумови політичного дроблення Київської держави. Любецький з'їзд князів. Правління Володимира Мономаха. Київське, Переяславське та Чернігівське князівства в середині XII — першій половині XIII ст.: політичне і соціально-економічне життя (оглядово). Галицьке і Волинське князівства в другій половині XII ст. Ярослав Осмомисл (оглядово).</p> <p>Культурні набутки Русі та її сусідів. Культура Русі-України в другій половині XI — першій половині XIII ст. Кочові народи степів України X–XIII ст. Крим у складі Візантійської імперії (оглядово).</p>

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- унести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про Любецький з'їзд князів, правління спадкоємців Ярослава Мудрого (Володимира Мономаха та ін.), першу писемну згадку назви «Україна», зведення Успенського собору Києво-Печерської лаври, інші (на розсуд учителя/учительки);
- позначити на контурній карті й надписати території князівств часів роздробленості Київської держави (Русі-України) та половецькі землі;
- розпізнавати пам'ятки культури з часів Київської держави (Русі-України);
- визначити (за «Повчанням дітям», «Словом о полку Ігоревім» та іншими доступними джерелами) характерні для Володимира Мономаха, Ярослава Осмомисла, Ігоря Святославовича (на вибір учня/учениці) учинки й риси характеру, а також ставлення до цього князя його сучасників; висловити та обґрунтувати власну думку про цього князя.

Узагальнення**Тематичний контроль****Розділ 7. КОРОЛІВСТВО РУСЬКЕ (ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА)**

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
Знати: <ul style="list-style-type: none">– дати утворення Галицько-Волинської держави, битви на річці Калці, час монгольської навали на Русь, дату коронування Данила Романовича;– території Галицько-Волинської держави та сусідніх держав, напрямки походів монголів на Русь. Розуміти: <ul style="list-style-type: none">– особливості підпорядкування окремих руських князівств Монгольській імперії (Золотій Орді);– передумови посилення західноєвропейських культурних впливів на теренах Королівства Руського;– поняття «ярлик», «баскак», «берестяна грамота»;– особливості політичного устрою, господарського розвитку й культури русько-українського суспільства як визначальні умови збереження його самобутності під час монгольського завоювання.	Держава Романовичів. Утворення Галицько-Волинської держави. Король Данило — будівничий Галицько-Волинської держави. Русь під владою монгольських ханів. Походи монголів на Русь. Підпорядкування руських князівств Монгольській імперії (Золотій Орді). Королівство Руське в останній третині XIII — першій третині XIV ст. Наступники Данила Романовича. Розпад Галицько-Волинської держави. Культура Галицько-Волинської держави XIII — першої половини XIV ст.

<p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про об'єднання Волинського і Галицького князівства в єдину державу; походи монголів на землі Русі, розбудову Галицько-Волинської держави; – показати на карті територію Королівства Руського, території держав-сусідів Королівства Руського, напрямки монгольських походів на Русь у 1239–1242 рр.; – схарактеризувати внутрішню та зовнішню політику короля Данила; – установити історичне значення коронації Данила Галицького, причини розпаду Галицько-Волинської держави; – укласти та представити історичний портрет одного з правителів Галицько-Волинської держави. 	
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – унести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про об'єднання Волинського та Галицького князівства в єдину державу, битву на р. Калці, набігу монголів на Русь, оборону Києва від монголів, коронування Данила Романовича, інші (на розсуд учителя/вчительки); – позначити на контурній карті територію Королівства Руського, території держав-сусідів Королівства Руського, напрямки монгольських походів на Русь у 1239–1242 рр.; – виявити (за доступними візуальними й текстовими джерелами) свідчення впливу західноєвропейських культур на повсякденне життя та розвиток мистецтв у Королівстві Руському; – підготувати та представити історичний портрет короля Данила / іншого князя з династії Романовичів (на вибір учня /учениці). 	
Узагальнення	
Тематичний контроль	

Розділ 8. ДЕРЖАВИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ В X–XV СТ. КРИМСЬКЕ ХАНСТВО

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – час гуситських війн, монгольської навали на Східну Європу, утворення Польського, Угорського, Чеського королівств; Османської імперії, Золотої Орди, Кримського ханства, Новгородської боярської республіки, 	<p>Держави Центрально-Східної Європи. Чернечі лицарські ордени (Тевтонський, Лівонський, орден Мечоносців) та християнізація Східної Європи. Велике князівство Литовське за правління Ольгерда (Дмитра) Гедиміновича.</p>

<p>Великого князівства Московського, дату Грюнвальдської битви, падіння Константинополя, установлення над Кримським ханством протекторату Османської імперії;</p> <ul style="list-style-type: none"> – території Польщі, Угорщини, Чехії, Московської держави та Новгородської боярської республіки, Золотої Орди, Кримського ханства, напрямки походів монголів та кримських татар. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – наслідки панування монголів (Золотої Орди) для суспільств Східної Європи; – роль чернечих лицарських орденів (Тевтонського, Лівонського та ордену Мечоносців) у християнізації Східної Європи; – значення Грюнвальдської битви для народів Східної Європи; – причини утворення незалежного Кримського ханства і встановлення над ним протекторату Османської імперії; – поняття «боярська республіка», «протекторат», «гусити», «гуситські війни». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про утворення Польського, Угорського, Чеського королівств, Османської імперії, Новгородської боярської республіки, Великого князівства Московського, падіння Візантійської та становлення Османської імперії, утворення Кримського ханства і його підпорядкування Османській імперії; – гуситські війни, правління володарів держав Східної та Центральної Європи; – показати на карті території Польського, Угорського, Чеського королівств, Османської імперії, Золотої Орди, Кримського ханства; Новгородської боярської республіки, Великого князівства Московського, місце Грюнвальдської битви, 	<p>Польське королівство за Казимира III. Угорське королівство за Іштвана I. Ян Гус. Гуситські війни у Чехії.</p> <p>Утворення Московського царства. Монгольське панування. Новгородська боярська республіка. Устрій та територіальні надбання Великого князівства Московського XIV — на початку XVI ст. Іван III.</p> <p>Блискуча Османська держава. Утворення Османської імперії. Правління Мехмеда II. Культура Османської імперії.</p> <p>Кримське ханство. Держава Феодоро в Криму (оглядово). Утворення Кримського ханства. Гіреї. Суспільний устрій та культура ханства.</p>
---	---

<p>територію поширення гуситського руху й гуситських воєн, напрямки завоювницьких походів турків-османів, набігів кримських татар;</p> <ul style="list-style-type: none"> – схарактеризувати внутрішню та зовнішню політику правителів держав Східної Європи; – схарактеризувати господарство, політичний устрій та культуру Кримського ханства, повсякденне життя його населення (знаті й простолюдинів / кочовиків та осілого люду); – обґрунтувати думку про взаємодію та зіткнення на теренах Центрально-Східної Європи візантійської, руської та західноєвропейської (католицької) і мусульманської культурних традицій. 	
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – унести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про утворення Польського, Угорського, Чеського королівств, Османської імперії, Новгородської боярської республіки, Великого Московського князівства, Грюнвальдську битву, падіння Константинополя, князівство Феодоро, утворення Кримського ханства та його підпорядкування Османській імперії, гуситські війни, правління володарів держав Східної та Центральної Європи; – позначити на контурній карті території Польського, Угорського, Чеського королівств, Османської імперії, Золотої Орди, Кримського ханства, Новгородської боярської республіки, Великого князівства Московського, місце Грюнвальдської битви, територію поширення гуситського руху й гуситських воєн, напрямки завоювницьких походів турків-османів та кримських татар; – виявити в пам'ятках культури народів Центрально-Східної Європи прояви візантійської, руської, західноєвропейської (католицької) та мусульманської культурних традицій. 	
Узагальнення	
Тематичний контроль	

Розділ 9. РУСЬКІ УДІЛЬНІ КНЯЗІВСТВА У СКЛАДІ СУСІДНІХ ДЕРЖАВ

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – час входження українських земель до складу різних держав, дату Кревської унії; – територію русько-українських земель у складі різних держав. 	<p>Українські удільні князівства у складі сусідніх держав.</p> <p>Інкорпорація руських удільних князівств до складу Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського, інших держав.</p>

<p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – інкорпорацію (включення) руських князівств до складу сусідніх держав як обмеження владних повноважень місцевих правителів; – наслідки ліквідації удільних князівств для українського суспільства; – роль у житті давньоукраїнського суспільства різних соціальних верств і етнічних груп; – європейський характер культури русько-українського суспільства княжої доби; – поняття «унія», «шляхта», «магнат», «магдебурзьке право». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про входження руських князівств до складу сусідніх держав, опір руських князів політиці централізації; – показати на карті територію українських удільних князівств у складі сусідніх держав; місця подій, що визначали процес інкорпорації князівств південно-західної Русі в XIV–XV ст. до складу сусідніх держав; – визначити особливості господарського і культурного розвитку, зокрема розвитку міст на магдебурзькому праві; організації суспільства та влади в українських князівствах, що входили до складу Литовсько-Руської держави / Королівства Польського; – визначити причини та наслідки Кревської унії для української спільноти; – укласти історичний портрет русько-українського діяча XIV–XV ст. 	<p>Кревська унія 1385 р. й українські території. Опір руських князів політиці централізації та його наслідки. Костянтин Острозький.</p> <p>Суспільне й церковне життя на теренах України в XIV–XV ст.</p> <p>Сільське господарство. Ремесла і торгівля. Міста, магдебурзьке право. Пам'ятки середньовічної культури XIV–XV ст. Юрій Дрогобич.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – унести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про входження руських князівств до складу сусідніх держав, Кревську унію, інші (на розсуд учителя/учительки); 	

<ul style="list-style-type: none"> – позначити на контурній карті територію українських удільних князівств у складі сусідніх держав, територію Кримського ханства, місця подій, що визначили інкорпорацію князівств південно-західної Русі в XIV–XV ст. до складу сусідніх держав; – зіставити організацію суспільства (соціальну стратифікацію) і влади (державний устрій) у руських удільних князівствах, Великому князівстві Литовському та Королівстві Польському в XV ст.; – порівняти (за відомостями з наданих учителем джерел) правовий статус і повсякденне життя на теренах України в XIV–XV ст. представників різних станів, верств і етносів; – укласти історичний портрет Костянтина Острозького.
Узагальнення
Тематичний контроль

Розділ 10. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СХІД (оглядово)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
Знати: <ul style="list-style-type: none"> – території середньовічних Індії, Китаю та Японії. Розуміти: <ul style="list-style-type: none"> – значення культурних досягнень середньовічних Індії та Китаю для формування європейського культурного простору; – поняття «Піднебесна імперія», «каста», «самураї», «індуїзм». Уміти: <ul style="list-style-type: none"> – показати на карті території середньовічних Індії, Китаю та Японії; – розповісти про пам'ятки культури Індії, Китаю та Японії епохи Середньовіччя. 	<p>Піднебесна імперія. Держава і суспільство в середньовічному Китаї. Досягнення китайської культури.</p> <p>Держави й народи Індії. Індія в період політичної децентралізації (дроблення). Делійський султанат. Досягнення індійської культури.</p> <p>«Країна, де сходить сонце». Державність, суспільне і культурне життя японського народу. Самураї.</p>
Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт: <ul style="list-style-type: none"> – провести уявну екскурсію до середньовічних пам'яток культури Китаю та Індії; – підготувати індивідуальний або колективний проєкт (вікторину, квест та ін.) про культурні досягнення середньовічного Сходу, що вплинули на формування європейського культурного простору. 	
Узагальнення	

Узагальнення. СПАДЩИНА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
Розуміти: <ul style="list-style-type: none"> – пов'язаність і взаємозалежність процесів господарського, соціального, політичного й культурного життя русько-українського, візантійського та європейських суспільств. 	<p>Здобутки середньовічної Європи. Вихід центрів європейської історії із Середземномор'я і поширення на весь континент. Формування сучасних європейських народів і мов.</p>

<p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – установити передумови державності германських, слов'янських і тюркських народів; – розкрити роль міст (Києва, Кракова, Парижа, Лондона чи інших, на вибір) у творенні централізованих держав; – порівняти типові процеси та явища європейської та української історії доби Середньовіччя; – розкрити особливості українського Середньовіччя (у порівнянні з історією Візантії, тогочасної Західної Європи, степового Півдня та Сходу); – визначити внесок русько-українського суспільства IX–XV ст. в загальноєвропейську культурну спадщину; – пояснити, у чому виявився розвиток європейської економіки, суспільства та культури в Середні віки; – спираючись на здобуті знання, сформулювати висновок про місце Русі-України в загальноєвропейських політичних, господарських і культурних процесах. 	<p>Утвердження сучасних світових релігій — християнства, буддизму та ісламу. Виникнення нових міст. Утворення перших парламентських установ. Розвиток освіти, науки й техніки. Розширення знань про навколишній світ. Внесок Русі-України у формування європейської цивілізації.</p> <p>Особливості суспільного та культурного життя Русі-України. Освоєння візантійських мистецьких та інтелектуальних взірців: храмове будівництво, іконопис, церковний розпис, література, правові норми. Переплетення західних (що успадкували римські традиції та були зорієнтовані на католицизм) і східних (що наслідували традиції Візантії та були зорієнтовані на православне християнство) взірців у культурі, освіті й побуті мешканців Галицько-Волинської держави.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – зіставити (за доступними текстовими джерелами) політичний устрій, господарство (економіку), соціальну структуру, світосприйняття руського суспільства в період становлення (IX — перша половина X ст.) і розквіту (кінець X — перша половина XI ст.) Київської держави; – на основі укладеної протягом навчального року синхронізованої хронологічної таблиці «Європа в добу Середньовіччя» сформулювати висновки про місце Русі-України в загальноєвропейських політичних, господарських і культурних процесах. <p>Орієнтовна тема есе: Територія середньовічної України як історична батьківщина українського та кримськотатарського етносів.</p>	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

8 КЛАС

УКРАЇНА І СВІТ У РАННІЙ НОВИЙ ЧАС

Структура курсу:

Вступ. РАННІЙ НОВИЙ ЧАС ЯК ІСТОРИЧНА ЕПОХА

Розділ 1. ВЕЛИКІ ГЕОГРАФІЧНІ ВІДКРИТТЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ КАПІТАЛІСТИЧНИХ ВІДНОСИН

Розділ 2. ВИСОКЕ ВІДРОДЖЕННЯ. РЕФОРМАЦІЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

Розділ 3. ДЕРЖАВИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ В XVI–XVII СТ.

Розділ 4. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (XVI — ПЕРША ПОЛОВИНА XVII СТ.)

Розділ 5. СТАНОВЛЕННЯ КОЗАЦТВА (XVI — ПЕРША ПОЛОВИНА XVII СТ.)

Розділ 6. НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА ВІЙНА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ СЕРЕДИНИ XVII СТ.

Розділ 7. ОСМАНСЬКА ІМПЕРІЯ. КРАЇНИ СХІДНОЇ ЄВРОПИ В XVI — ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТ.

Розділ 8. КОЗАЦЬКА УКРАЇНА НАПРИКІНЦІ 50-Х РОКІВ XVII — НА ПОЧАТКУ XVIII СТ.

Розділ 9. ЕПОХА ПРОСВІТНИЦТВА. УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ЕПОХИ ПРОСВІТНИЦТВА

Розділ 10. СХІДНИЙ СВІТ У XVI–XVIII СТ. (оглядово)

Узагальнення. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЕПОХИ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ

Вступ. РАННІЙ НОВИЙ ЧАС ЯК ІСТОРИЧНА ЕПОХА

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
Знати: <ul style="list-style-type: none"> – періодизацію Нового часу; – хронологічні межі Ранньої Модерної доби для України; – винаходи й наукові відкриття, що спричинили якісні зміни в суспільному житті європейських народів. Розуміти: <ul style="list-style-type: none"> – Новий час (Модерну добу) як період історії сучасного європейського суспільства; – Ранній Новий час в Україні як Козацьку добу, початок якої припадає на виникнення нового, елітарного стану — козацтва (кінець XV — початок XVI ст.), а завершення — на остаточну втрату ним політичної влади (друга половина XVIII ст.); 	Повторення. Середні віки в історії Європи та України. Періодизація Нового часу. Поділ історії на Ранній Новий час (Ранньомодерну добу) кінця XV — XVIII ст. (від початку Великих географічних відкриттів до початку Французької революції) та Новий час (Модерну добу) кінця XVIII — початку XX ст. (від початку Французької революції 1789 р. до початку Першої світової війни 1914 р.). Хронологія Раннього Нового часу в Україні. Україна і світ в Ранньомодерну добу. Відкриття світу і відкриття людиною себе. Ранній Новий час (Ранньомодерна доба): початок культурної та політичної переваги християнського Заходу.

<ul style="list-style-type: none"> – характерні риси Раннього Нового часу (зростання політичної ваги Європи, утворення національних держав, централізація державного управління та абсолютизм, перехід від ремісничого до мануфактурного виробництва, вивільнення науки з-під впливу церкви, виникнення європейського колоніалізму та ін.); – особливості Ранньомодерної доби в історії України (провідна роль козацтва, розвиток фільваркового і хутірнього господарства, про-й антиунійний рух, військово-станова демократія, козацький стиль життя та ін.); – як працювати з підручниками з історії України та всесвітньої історії в класі й удома. <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – визначити характерні ознаки Середньовіччя; – виділити основні здобутки населення України Княжої доби; – обґрунтувати судження про XVI–XVIII ст. як окремий період історії; – будувати синхронізовану хронологічну таблицю. 	<p>Характерні ознаки нового часу в політичному житті, господарських відносинах і культурно-інтелектуальній сфері. Особливості Ранньомодерної доби в історії України.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – збудувати синхронізовану хронологічну таблицю «Україна та Європа в Ранньомодерну добу». 	

Розділ 1. ВЕЛИКІ ГЕОГРАФІЧНІ ВІДКРИТТЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ КАПІТАЛІСТИЧНИХ ВІДНОСИН

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – час Великих географічних відкриттів і Конкісти; – дату першої подорожі Христофора Колумба; – напрямки подорожей Христофора Колумба, Васко да Гами, Фернана Магеллана, центри світової торгівлі. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Великі географічні відкриття як просторове розширення впливу європейської цивілізації на світ; 	<p>Цивілізації доколумбової Америки (оглядово).</p> <p>Розширення впливу європейської цивілізації на світ. Причини й передумови Великих географічних відкриттів XV–XVI ст. Подорожі Христофора Колумба, Васко да Гами, Фернана Магеллана. Конкіста — завоювання Нового світу.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – причини історичних явищ і процесів (як факти, що зумовили їх появу) та їхні наслідки (як факти, породжені цим явищем, процесом); – вплив Великих географічних відкриттів на світобачення, господарське та суспільне життя населення Європи та Нового світу; – поняття «конкіста», «колоніальна імперія», «зустріч цивілізацій», «революція цін», «мануфактура», «капіталізм», «буржуазія», «найманий працівник». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про розширення впливу європейської цивілізації на світ; – простежити на основі карти, як змінювався простір впливу європейської цивілізації на світ; – визначати причини й наслідки Великих географічних відкриттів; – установити причини масових міграцій європейців у XVI–XVII ст. 	<p>Наслідки Великих географічних відкриттів. Створення колоніальних імперій. Зміна поглядів на світ. Торговельний капітал. Мануфактурне виробництво і наймана праця. Становлення капіталістичних відносин. Зміни в повсякденному житті населення Західної Європи.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – унести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про Великі географічні відкриття, подорожі Христофора Колумба, Васко да Гама, Фернана Магеллана; – позначити на контурній карті об'єкти, що показують просторове розширення впливу європейської цивілізації на світ (колонізовані європейцями землі, напрямки нових торговельних шляхів і центри світової торгівлі XVI–XVII ст.); – підготувати та представити групове повідомлення (презентацію) на тему «Цивілізації доколумбової Америки (ацтеки, мая, інки)»; – описати (на основі джерел) становище жінок і дітей у країнах Західної Європи в XVI–XVIII ст. 	
<p style="text-align: center;">Узагальнення</p>	
<p style="text-align: center;">Тематичний контроль</p>	

Розділ 2. ВИСОКЕ ВІДРОДЖЕННЯ. РЕФОРМАЦІЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – час бароко і релігійних воєн у Німеччині та Франції; – дати початку Реформації в Німеччині, укладення Аугсбурзького релігійного миру; 	<p>Ренесанс. Гуманізм як інтелектуальний рух доби Відродження. Високе Відродження.</p> <p>Реформація. Католицька церква напередодні Реформації.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – територію поширення Реформації, культурні центри Європи Раннього Нового часу. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ранній Новий час (Ранньомодерну добу) як період звільнення суспільного життя від церковного догматизму; – світський, нецерковний характер культури Відродження; – гуманізм епохи Відродження як європейський інтелектуальний рух за вдосконалення людської природи через пізнання культурної спадщини Античності; – бароко як усвідомлення людиною Ранньомодерної доби складності, багатоманітності та мінливості світу; – поняття «секуляризація», «Реформація», «протестантизм», «лютеранство», «кальвінізм», «Контрреформація», «релігійні війни», «орден єзуїтів», «Високе Відродження», «бароко». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про Реформацію, Відродження (Ренесанс) і Бароко; – показати на карті регіони поширення Реформації; культурні центри Європи Раннього Нового часу; – розповісти про представників культури Відродження і Бароко, їхні твори; – визначити причини й наслідки Реформації та Контрреформації; – сформулювати основні ідеї вчень Мартіна Лютера і Жана Кальвіна. 	<p>Мартін Лютер і народження протестантизму. Поширення Реформації. Жан Кальвін.</p> <p>Контрреформація в Європі. Ігнатій Лойола. Єзуїти. Тридентський собор. Релігійні війни в Німеччині та Франції. Аугсбурзький релігійний мир 1555 р.</p> <p>Культура бароко. Народження нової європейської науки. Британія, Франція і Священна римська імперія як культурні центри Європи епохи бароко.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вирізнити гуманістичні ідеї у витягах з літературних творів епохи Відродження (Франческо Петрарки, Мігеля де Сервантеса, Еразма Роттердамського, Нікколо Макіавеллі та ін.) і мистецьких шедеврах Високого Відродження (Леонардо да Вінчі, Рафаеля, Мікеланджело, Пітера Брейгеля, Альбрехта Дюрера та ін.), вибір обґрунтувати; – представити світ природи та людей очима католика, православного, протестанта; – розпізнати пам'ятки культури епохи Відродження і Бароко; 	

– здійснити уявну подорож до пам'яток епохи Відродження в Італії, Франції, Німеччині, інших країнах; установити цінності та норми життя, що їх утверджували автори цих витворів мистецтва (архітектури, скульптури, образотворчого мистецтва).
Узагальнення
Тематичний контроль

Розділ 3. ДЕРЖАВИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ В XVI–XVII ст.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
Знати: <ul style="list-style-type: none"> – хронологічні межі національно-визвольної війни в Нідерландах, революції в Англії, Тридцятилітньої війни; – дати укладення Люблінської й Утрехтської уній, Нантського едикту, Вестфальського миру. Розуміти: <ul style="list-style-type: none"> – передумови утвердження абсолютизму в європейських державах; – абсолютну монархію як перехідну форму від станово-представницької до сучасної (національної) держави; – роль міського патриціату та дворянства в управлінні містами-республіками; – роль дворянської аристократії (магнатів) в управлінні Річчю Посполитою; – історичне значення національно-визвольної війни в Нідерландах та Англійської революції; – Вестфальський мир як подію, що заклала основи сучасного світового порядку — поділу світу на національні держави й утвердження в міжнародних відносинах принципу державного суверенітету; – поняття «абсолютизм», «абсолютна монархія», «олігархічна (бюргерська) республіка», «аристократична (шляхетська) республіка», «парламентська монархія», «протекціонізм», «меркантилізм», «революція», «національно-визвольна війна», «протекторат». 	<p>Франція. Становлення абсолютної монархії у Франції. Кардинал Арман-Жан дю Плессі де Рішельє. Абсолютизм за Луї XIV. Жан-Батист Кольбер.</p> <p>Іспанія «золотої доби». Володіння Габсбургів. Карл V. Національно-визвольна війна в Нідерландах. Утрехтська унія. Вільгельм I Оранський.</p> <p>Англія. Королівська реформація в Англії. Єлизавета I. «Криваве законодавство». Англійська революція. Олівер Кромвель. Утвердження парламентаризму. «Біль про права».</p> <p>Річ Посполита. Шляхетська демократія. Роль церкви та міст.</p> <p>Міжнародні відносини. Тридцятилітня війна. Вестфальська система міжнародних відносин.</p>

<p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про процеси централізації влади та формування національних держав у Західній Європі в XVI–XVII ст.; – простежити (на основі карти) утворення в Західній Європі національних держав; – схарактеризувати політичний устрій західноєвропейських країн; – обґрунтувати власні судження про володарів і державних діячів європейських країн XVI–XVIII ст.; – визначити причини і наслідки: Люблінської унії, релігійних війн у Франції, національно-визвольної війни в Нідерландах, Англійської революції. 	
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – унести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про Реформацію, утворення Речі Посполитої, Тридцятилітню війну, національно-визвольну війну в Нідерландах, Англійську революцію тощо; – позначити на контурній карті регіони поширення католицизму, протестантизму і православ'я; території абсолютних монархій і республік, що існували в XVI–XVIII ст.; – укласти та представити історичний портрет одного з монархів XVI–XVIII ст. (на вибір учителя/учительки або учнів/учениць). 	
Узагальнення	
Тематичний контроль	

Розділ 4. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (XVI — ПЕРША ПОЛОВИНА XVII СТ.)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дати укладення Пересопницького Євангелія, Литовських статутів, Берестейської церковної унії, утворення Київської (Києво-Могилянської) колегії, відновлення православної ієрархії, підписання «Пунктів для заспокоєння руського народу»; – адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Речі Посполитої. 	<p>Українські землі у складі іноземних держав. Статус українських земель у складі Королівства Польського, Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського, Священної Римської та Османської імперій, Московського царства в першій половині XVI ст. Люблінська унія 1569 р. та її вплив на українське суспільство.</p>

<p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – наслідки укладення Люблінської унії для українського суспільства; – роль фільваркового господарства в соціально-економічному житті Європи й України; – вплив Реформації та Контрреформації на суспільне життя українців у Речі Посполитій; – історичне значення розвитку книговидавання та шкільництва на теренах України; – поняття «фільварок», «оренда», «рента», «панщина», «унійна (греко-католицька) церква», «полемічна література», «церковні братства», «слов'яно-греко-латинська школа», «колегія», «академія», «вертеп», «гравюра». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про характерні для XVI і першої половини XVII ст. процеси соціально-економічного, політичного та культурного життя на теренах України; – показати на карті територіальний розподіл України на початок XVI ст. і зміни, що відбулися внаслідок Люблінської унії; – обґрунтувати власні судження про діячів церкви і культури XVI — першої половини XVII ст.; – схарактеризувати господарське, політичне та релігійне життя на українських землях у XVI — першій половини XVII ст.; – розкрити цілі та напрями діяльності православних братств; – визначити причини та наслідки поширення на теренах України фільваркового господарства, розгортання діяльності православних братств, укладення Берестейської унії, утворення Острозької та Київської колегій (академій); – розпізнавати пам'ятки архітектури, зведені на теренах України в стилі ренесанс. 	<p>Соціально-економічний розвиток українських земель. Соціальна структура суспільства в Україні XVI ст. (магнати, шляхта, духовенство, містяни, селяни). Литовські статuti. Економічне життя села і міста: фільварки, цехи. Торгівля. Сільське та міське самоврядування.</p> <p>Криза православної церкви в XVI ст. Реформаційний та контрреформаційний рухи в Україні. Пересопницьке Євангеліє. Книговидавання. Полемічна література. Православні братства. Василь-Костянтин Острозький. Церковні собори в Бересті 1596 р. Розкол православної церкви. Утворення унійної (греко-католицької) церкви. Боротьба за відновлення православної ієрархії. Реформи митрополита Петра Могили.</p> <p>Культурно-освітнє життя. Єзуїтські колегії, Острозька академія, братські школи. Київська (Києво-Могилянська) колегія. Містобудування, архітектура, образотворче мистецтво XVI — першої половини XVII ст.</p>
---	---

Рекомендований перелік історичних осіб, про діяльність яких учні/учениці можуть самостійно формувати судження на основі навчальних матеріалів і адаптованих джерел (на вибір учителя/вчительки): Василь-Костянтин Острозький, Іван Федорович, Іпатій Потій, Йосип-Веніамін Рутський, Герасим і Мелетій Смотрицькі, Іван Вишенський, Йов Борецький, Петро Могила та ін.

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- унести у синхронізовану хронологічну таблицю відомості про Литовські статuti, Люблінську унію, Пересопницьке Євангеліє, вихід друком перших книжок, заснування Острозької академії, Львівської братської школи, Київської (Києво-Могилянської) колегії та ін.;
- позначити на контурній карті адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Речі Посполитої;
- виокремити у витягах з Литовських статутів норми, в яких утілено ідеї рівності вільних людей перед законом, особистої недоторканності, юридичного захисту прав вільної («шляхетної») особи, особистої відповідальності перед законом;
- описати (усно або письмово) повсякденне життя представників основних верств українського суспільства XVI — першої половини XVII ст.;
- здійснити уявну подорож-екскурсію до історико-культурних пам'яток XVI — першої половини XVII ст., визначити цінності та норми життя, що їх утверджували автори цих витворів мистецтва (архітектури, скульптури, образотворчого мистецтва).

Узагальнення

Тематичний контроль

Розділ 5. СТАНОВЛЕННЯ КОЗАЦТВА (XVI — ПЕРША ПОЛОВИНА XVII СТ.)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дати заснування першої Запорозької Січі, час виникнення реєстрового козацького війська та чинності «Ординації Війська Запорозького»; – напрямки походів козаків першої чверті XVII ст. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – передумови розвитку козацтва до окремого соціального стану; – затвердження урядом Речі Посполитої реєстрового війська в 70-х роках XVI ст. як початок визнання козацтва новим соціальним станом; – місце козацтва в захисті національних інтересів українського суспільства наприкінці XVI — у першій половині XVII ст.; – причини козацьких воєн (повстань); 	<p>Становлення козацького стану. Походження українського козацтва. Козацькі зимівники та поселення. Перші Січі. Дмитро Вишневецький. Запорозька Січ — козацька республіка. Реєстрове козацтво.</p> <p>Українське козацтво на захисті станових і національних інтересів. Козацькі повстання кінця XVI ст. Походи козаків першої чверті XVII ст. Петро Конашевич-Сагайдачний. Військо Запорозьке і Хотинська війна. Козацько-селянські повстання 20–30-х років XVII ст. «Ординація Війська Запорозького».</p>

<ul style="list-style-type: none"> – поняття «козак», «зимівник», «Запорозька Січ», «кіш», «кошовий отаман», «козацька рада», «козацькі клейноди», «реєстрове козацтво», «низове козацтво», «курінь», «показачення». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про формування козацтва як окремого соціального стану; – показати на карті об'єкти, наявність яких свідчить про формування козацького стану; – схарактеризувати військово-політичну організацію козацтва; – описати традиції, звичаї й побут козаків, історико-культурні пам'ятки доби; – визначити причини та наслідки: виникнення козацтва і Січей, активності козацтва в морських і суходільних походах у Кримське ханство, Османську імперію, Московське царство; козацько-селянських повстань 1590-х і 1620–1630-х років; – обґрунтувати власні судження про Дмитра Вишневецького, Северина (Семерія) Наливайка, Петра Конашевича-Сагайдачного. 	
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – унести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про формування козацького стану: утворення козацьких Січей, укладання козацького реєстру, походи козаків у Кримське ханство, Османську імперію, Московське царство, Хотинську війну, козацько-селянські повстання, видання «Ординації Війська Запорозького» тощо; – позначити на контурній карті об'єкти, наявність яких свідчить про формування козацького стану (перші Січі, міста-осередки козацтва (Черкаси, Трахтемирів, Чигирин), райони козацьких повстань 1590-х і 1620–1630-х років); – описати (на основі джерел) повсякденне життя представників різних станів українського суспільства, військове мистецтво, традиції та побут козацтва, облаштування Січі. 	
Узагальнення	
Тематичний контроль	

**Розділ 6. НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА ВІЙНА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ
СЕРЕДИНИ XVII СТ.**

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – хронологічні межі національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького; – дати укладення Зборівської угоди та «Березневих статей»; – устрій Війська Запорозького — української козацької держави. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Хмельниччину як національно-визвольну, соціальну та релігійну війну; – Військо Запорозьке як незалежну станову (козацько-гетьманську) військову державу (що не мала міжнародного юридичного визнання); – особливості здійснення владних повноважень Богданом Хмельницьким; – поняття «Гетьманщина», «Генеральна рада», «гетьман», «генеральна старшина», «універсал», «полк», «сотня». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розмістити в хронологічній послідовності битви й походи Національно-визвольної війни, рішення про політичні союзи та угоди Війська Запорозького з іншими державами; – показати на карті кордони Української козацької держави, основні напрямки походів і місця битв Національно-визвольної війни; – розповісти про перебіг Національно-визвольної війни; – зіставити умови Зборівського та Білоцерківського договорів, «Березневих статей»; – визначити причини та наслідки: Національно-визвольної війни українського народу, укладення українсько-московського договору 1654 р., утворення українсько-шведсько-трансильванського союзу; 	<p>Хмельниччина. Передумови Національно-визвольної війни. Богдан Хмельницький. Козацько-кримський союз. Події 1648–1649 рр. Зборівський договір. Події 1650–1651 рр. Битва під Берестечком і Білоцерківський договір. Іван Богун. Битва під Батогом. Молдавські походи. Облога Жванця.</p> <p>Українська козацька держава — Військо Запорозьке. Адміністративно-територіальний устрій. Соціально-економічні реформи. Зовнішня політика: у пошуку союзників. Українсько-московський договір 1654 р. Воєнно-політичні події 1654–1655 рр. Віленське перемир'я. Українсько-шведсько-трансильванський союз.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – схарактеризувати устрій Війська Запорозького — української козацької держави, її внутрішню та зовнішню політику; – обґрунтувати власні судження про державотворчу та військово-політичну діяльність Богдана Хмельницького, його сподвижників. 	
Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт: <ul style="list-style-type: none"> – унести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про битви й походи Національно-визвольної війни, рішення про політичні союзи та угоди Війська Запорозького з іншими державами тощо; – позначити на контурній карті перебіг Національно-визвольної війни, зміни територіальних меж Української козацької держави — Війська Запорозького; – розробити порівняльну характеристику особистісних якостей, політичних позицій, військово-політичної діяльності Богдана Хмельницького, Івана Богуна, Яреми Вишневецького, Адама Кисіля та ін. (на вибір учня/учениці, вибір обґрунтувати). 	
Узагальнення	
Тематичний контроль	

Розділ 7. ОСМАНСЬКА ІМПЕРІЯ. КРАЇНИ СХІДНОЇ ЄВРОПИ В XVI — ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТ.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
Знати: <ul style="list-style-type: none"> – дати облоги Відня та проголошення Московського царства Російською імперією, хронологічні межі Північної війни. Розуміти: <ul style="list-style-type: none"> – період XVI–XVIII ст. як епоху воєн за переділ Європи і світу; – причини економічного занепаду та затяжної політичної кризи в Речі Посполитій (друга половина XVII — XVIII ст.) та Османській імперії (XVIII ст.); – поняття «опричнина», «Смутний час», «церковний розкол», «Земський собор», «самодержавство (абсолютизм)». Уміти: <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про османську експансію в Центральній та Східній Європі, 	<p>Експансія Османської імперії. Сулейман Пишний. Народи Південно-Східної Європи під владою турків-османів. Кримське ханство. Внутрішня та зовнішня політика.</p> <p>Становлення Російської імперії. Московське царство. Іван IV Грозний. Смутний час. Правління династії Романових. Внутрішня та зовнішня політика Петра I. Російська імперія часів Єлизавети I та Катерини II.</p> <p>Кризові явища у Речі Посполитій та Османській імперії. Економічний занепад і політична криза в Речі Посполитій (друга половина XVII — XVIII ст.). Поділи Польщі. Криза військово-ленної системи та занепад Османської імперії. Російсько-турецькі війни XVIII ст.</p>

<p>її зупинення (облоги Чигирин 1678 р. і Відня 1683 р.), шведську експансію в Центральній Європі, російську експансію в Східній Європі;</p> <ul style="list-style-type: none"> – простежити на основі карти територіальні зміни, яких зазнали в XVI–XVIII ст. Османська імперія, Річ Посполита і Російська держава (Московське царство, Російська імперія); – схарактеризувати внутрішню і зовнішню політику Речі Посполитої в другій половині XVII — XVIII ст.; – обґрунтувати власні судження про політику Сулеймана Пишного, Івана IV Грозного, Олексія Михайловича, Петра I; – визначити причини й наслідки: османських завоювань в Європі, кризи в Речі Посполитій (друга половина XVII — XVIII ст.), російської експансії у Східній Європі, Північної війни, реформ Петра I, кризових явищ у Речі Посполитій та Османській імперії. 	
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – унести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про османську експансію в Центральній та Східній Європі, її зупинення (облоги Чигирин 1678 р. і Відня 1683 р.), шведську експансію в Центральній Європі, російську експансію у Східній Європі, проголошення Росії імперією тощо; – позначити на контурній карті територіальні надбання і втрати Османської імперії, Речі Посполитої та Російської держави (Московського царства, Російської імперії) в XVI–XVIII ст.; – обґрунтувати (або спростувати) судження про суперечливий характер реформ Петра I; – визначити ознаки кризи в Речі Посполитій та Османській імперії. 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 8. КОЗАЦЬКА УКРАЇНА НАПРИКІНЦІ 50-Х РОКІВ XVII — НА ПОЧАТКУ XVIII СТ.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – етапи заселення українцями й адміністративний устрій Слобідської України; – хронологічні межі існування Нової Січі, гайдамацького й опришківського рухів; – дати укладення Гадяцької угоди, Корсунського договору і «Вічного миру», Карловицького мирного договору, проведення «Чорної ради» під Ніжином, укладення угоди між Іваном Мазепою і Карлом XII, Конституції Пилипа Орлика, остаточної ліквідації гетьманства, козацького устрою і відновлення кріпосництва в Слобідській та Лівобережній Україні, включення Галичини до складу Австрійської монархії та Правобережжя і Волині до складу Російської імперії. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Гетьманщину другої половини XVII — початку XVIII ст. як місце змагань за зміцнення інститутів держави та збереження державного суверенітету; – причини втрати українцями державності; – поняття «Руїна», «Чорна рада», «паланка», «гайдамаки», «Коліївщина», «опришки». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розташувати в хронологічній послідовності відомості про змагання українців за зміцнення інститутів держави та збереження державного суверенітету в період «Руїни» і гетьманування Івана Мазепи, про події, що засвідчують наступ на українську державність з боку Російської імперії, а також про міждержавні угоди, що стосуються України; 	<p>Період «Руїни». Іван Виговський. Гадяцька угода. Україно-московська війна. Конотопська битва. Юрій Хмельницький. Розкол Гетьманської держави. Петро Дорошенко. Спроби об'єднання Лівобережної та Правобережної Гетьманщини. Чигиринські походи. Бахчисарайський мир. «Вічний мир».</p> <p>Гетьманщина наприкінці XVII — XVIII ст. Іван Мазепа. Захоплення Батурина російськими військами. Пилип Орлик і його Конституція. Імперський наступ на автономію Гетьманщини. Павло Полуботок. Данило Апостол. Кирило Розумовський. Ліквідація гетьманства і козацького устрою в Україні.</p> <p>Запорозьке козацтво. Іван Сірко. Кость Гордієнко. Олешківська і Кам'янська Січі. Нова Січ. Петро Калнишевський.</p> <p>Слобожанщина. Заселення та розвиток Слобідської України. Слобідські козацькі полки. Ліквідація полкового устрою.</p> <p>Правобережжя у другій половині XVII — XVIII ст. Правобережне козацтво в останній чверті XVII ст. Ліквідація козацтва на Правобережній Україні. Гайдамаки. Коліївщина.</p> <p>Західноукраїнські землі в XVII–XVIII ст. Буковина, Східна Галичина, Закарпаття. Рух опришків. Поділи Речі Посполитої: зміни у становищі західноукраїнських земель.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – показати на карті території утворень, що зберігали ознаки української державності (Гетьманщини, Нової Січі, Слобідської України), українські землі, які потрапили до складу Російської імперії та Австрійської монархії внаслідок російсько-турецьких воєн, поділів Речі Посполитої, ліквідації Кримського ханства; райони розгортання гайдамацького та опришківського рухів; – схарактеризувати адміністративно-територіальний устрій, господарське та повсякденне життя Гетьманщини, Слобожанщини й Запорозжя (Війська Запорозького Низового), політику Російської та Австрійської імперій щодо українських земель; – проаналізувати зміст і визначити сутність Гадяцької угоди, політики Російської держави («Договірних статей») щодо українських земель, Конституції Пилипа Орлика; – схарактеризувати політику Російської та Австрійської імперій щодо українських земель; – визначити причини й наслідки періоду «Руїни», військово-політичного виступу Івана Мазепи, гайдамацького руху на Правобережжі, опришківського руху на Підкарпатті, а також причини скасування гетьманства, ліквідації Запорозької Січі, приєднання Кримського ханства до Росії; – обґрунтувати власні судження про діяльність козацьких гетьманів, кошових отаманів, ватажків селянських виступів XVIII ст.; – обґрунтувати власні судження про діяльність козацьких гетьманів і кошових отаманів. 	<p>Кримське ханство в другій половині XVII — XVIII ст. Політичне та економічне становище. Відносини Кримського ханства з Гетьманщиною. Підкорення Кримського ханства Російською імперією. Колонізація Півдня України.</p>
--	--

Рекомендований перелік історичних осіб, про діяльність яких учні можуть формувати самостійні судження на основі навчальних матеріалів і адаптованих джерел:

- гетьмани: Іван Виговський, Юрій Хмельницький, Павло Тетеря, Іван Брюховецький, Петро Дорошенко, Дем'ян Многогрішний, Іван Самойлович, Іван Мазепа, Пилип Орлик, кошові отамани: Іван Сірко, Кость Гордієнко, полковник Семен Палій, гетьмани: Іван Скоропадський, Павло Полуботок, Данило Апостол, Кирило Розумовський, кошовий отаман Петро Калнишевський, керівники селянських виступів: Олекса Довбуш, Максим Залізняк, Іван Гонга та ін. (на розсуд учителя/учительки).

Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:

- унести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про період Руїни, Гадяцьку угоду, Андрусівський договір, Бахчисарайський договір, «Вічний мир», повстання під проводом Семена Палія, зруйнування Батурина та Чортомлицької Січі, Полтавську битву, ухвалення Конституції Пилипа Орлика, остаточну ліквідацію гетьманства й Запорозької Січі, Кримського ханства, поділи Речі Посполитої, закріпачення селян Лівобережної та Слобідської України, Коліївщину, рух опришків тощо (на розсуд учителя/учительки);
- позначити на контурній карті об'єкти, що відображають боротьбу за утвердження козацького устрою і державного суверенітету на теренах України в другій половині XVII — на початку XVIII ст.; регіони, що в XVIII ст. зберігали ознаки української державності (територію Гетьманщини, Нової Січі, Слобідської України), землі України, котрі потрапили до складу Російської імперії та Австрійської монархії внаслідок російсько-турецьких воєн, поділів Речі Посполитої, ліквідації Кримського ханства;
- проаналізувати зміст «гетьманських (договірних) статей» (на вибір учителя/учительки), Гадяцької угоди, Конституції Пилипа Орлика; визначити на цій основі устрій української гетьманської держави, порядок її взаємин з Московською державою (Річчю Посполитою / Шведською імперією) та поміркувати, якою мірою кожен з цих документів гарантував права й вольності керівного стану, суверенітет Козацької держави.

Узагальнення

Тематичний контроль

Розділ 9. ЕПОХА ПРОСВІТНИЦТВА. УКРАЇНЬКА КУЛЬТУРА ЕПОХИ ПРОСВІТНИЦТВА

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
Знати: <ul style="list-style-type: none"> – час епохи Просвітництва, початку індустріальної (промислової) революції, війни за незалежність США; 	Зміни в економіці та соціальній структурі суспільства. Початок індустріальної (промислової) революції, її вплив на життя різних верств населення.

- дати ухвалення Декларації незалежності США та Конституції Речі Посполитої.

Розуміти:

- визначальний вплив індустріальної революції на зміни в структурі економіки (формування промисловості) і соціальній структурі суспільства (зростання чисельності та ролі найманих працівників), на рівень життя людей праці та інші аспекти повсякденного життя;
- Просвітництво як Добу Розуму, коли утверджувалася віра в силу знань і можливість розумного облаштування суспільного життя;
- освічений абсолютизм як політику, спрямовану на знищення або реформування найбільш застарілих феодальних порядків;
- унесок Києво-Могилянської академії в розвиток освіти на теренах Східної Європи;
- поняття «індустріальна (промислова) революція», «освічений абсолютизм», «масонство», «Просвітництво», «енциклопедисти», «класицизм», «козацьке бароко», «козацькі літописи».

Уміти:

- розташувати в хронологічній послідовності відомості про індустріальну революцію, добу Просвітництва, Війну за незалежність США;
- простежити зміни на політичній карті світу впродовж XVIII ст.;
- визначити зміни в повсякденному житті європейців протягом XVIII ст., які стали наслідком індустріальної революції, поширення ідей Просвітництва;
- установити причини і наслідки реформ: Марії-Терезії та Йосифа II (Австрійська монархія), зокрема для українських теренів,

Просвітництво. Енциклопедисти. Масони. Класицизм. Освічений абсолютизм. Реформи Марії-Терезії та Йосипа II. Фрідріх II. Катерина II.

Українська культура другої половини XVII — XVIII ст. Церковне життя.

Освіта і наука. Козацькі літописи. Києво-Могилянська академія. Григорій Сковорода. Архітектура «козацького бароко». Образотворче мистецтво. Музика.

Утворення США. Колонії Великої Британії в Північній Америці. Декларація незалежності. Війна за незалежність. Конституція США.

<p>Фрідріха II (Пруссія), Катерини II (Російська імперія); установити причини розгортання війни за незалежність та утворення США;</p> <p>– визначити особливості розвитку культури періоду козацького бароко.</p>	
<p>Рекомендований перелік історичних осіб, про діяльність яких учні/учениці можуть формувати самостійні судження на основі навчальних матеріалів і адаптованих джерел:</p> <p>– діячі церкви та культури: Вольтер, Дені Дідро, Шарль-Луї Монтеск'є, Жан-Жак Руссо, Йосиф Тукальський-Нелюбович, Феофан Прокопович, Стефан Яворський, Григорій Сковорода, Паїсій Величковський та ін. (на розсуд учителя/учительки).</p> <p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <p>– унести в синхронізовану хронологічну таблицю відомості про початок промислової революції, хронологічні межі доби Просвітництва та війни за незалежність США, ухвалення Декларації незалежності та Конституції США, відновлення діяльності Львівського університету та ін. (на розсуд учителя/учительки);</p> <p>– проаналізувати повсякденне життя в країнах Західної Європи у XVIII ст., виявити зміни, які стали наслідком промислової революції / поширення ідей Просвітництва;</p> <p>– здійснити уявну мандрівку до історико-культурних пам'яток України / рідного краю доби бароко, встановити цінності й норми життя, що їх утверджували автори цих витворів мистецтва (архітектури, скульптури, образотворчого мистецтва);</p> <p>– проаналізувати Декларацію незалежності Сполучених Штатів і встановити, які ідеї епохи Просвітництва в ній відображено.</p>	
Узагальнення	
Тематичний контроль	

Розділ 10. СХІДНИЙ СВІТ У XVI–XVIII СТ. (оглядово)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <p>– час існування Держави Великих Моголів, панування у Китаї династії Цин і період сьогунату Токугави.</p> <p>Розуміти:</p> <p>– традиційний характер чотирьох найбільших цивілізацій Сходу, які розвивалися в Ранній Новий час: індійської, ісламської, китайської та японської;</p> <p>– поняття «самурай», «політика самоізоляції», «сьогунат».</p>	<p>Індія та Персія. Держава Великих Моголів. Бабур, Акбар. Перське царство Сефевидів. Аббас I. Культура Індії та Персії.</p> <p>Китай. Маньчжурське завоювання. Династія Цин. Культура Китаю.</p> <p>Японія. Сьогунат Токугави. Політика самоізоляції. Культура Японії.</p>

Уміти: <ul style="list-style-type: none"> – розмістити в хронологічній послідовності відомості про встановлення влади Великих Моголів, Сефевидів, династії Цин, Токугави; – показати на карті території Індії, Персії, Китаю, Японії; – визначити особливості культур Сходу; – розкрити особливості взаємин країн Сходу та Європи. 	
Узагальнення	

Узагальнення. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЕПОХИ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
Розуміти: <ul style="list-style-type: none"> – взаємопов'язаність і взаємозалежність процесів господарського, соціального, політичного і культурного життя козацької України та європейських суспільств. Уміти: <ul style="list-style-type: none"> – зіставити типові процеси та явища європейської та української історії Раннього Нового часу; – установити цивілізаційні здобутки українського суспільства; – визначити внесок українського суспільства XVI–XVIII ст. у загальноєвропейську культурну спадщину. 	Культурні епохи Раннього нового часу. Характерні риси суспільного життя Європи XVI–XVIII ст. Здобутки українського суспільства епохи ренесансу та бароко. Внесок України у формування європейської цивілізації.
Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт: <ul style="list-style-type: none"> – на підставі укладеної протягом навчального року синхронізованої хронологічної таблиці «Європа в Ранньомодерну добу» сформулювати висновок про місце тогочасної України в загальноєвропейських політичних, господарських і культурних процесах; – позначити на контурній карті нові держави (зокрема США) й територіальні надбання/утрати Великої Британії, Пруссії, Австрійської монархії, Російської імперії у XVIII ст.; – визначити (використовуючи витяги з козацьких літописів XVII–XVIII ст.) способи та засоби, до яких вдавалися гетьмани, козацька старшина, щоб відстояти суверенітет Козацької держави; – розпізнати політичних діячів, діячів церкви та культури, пам'ятки українського мистецтва. 	

9 КЛАС

УКРАЇНА І СВІТ У НОВИЙ ЧАС

Структура курсу:

Вступ. «ДОВГЕ» ХІХ СТОЛІТТЯ ЯК ІСТОРИЧНА ЕПОХА

Розділ 1. ЄВРОПА В ЧАС ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА НАПОЛЕОНІВСЬКИХ ВІЙН

Розділ 2. ЄВРОПА ТА АМЕРИКА В ДОБУ РЕВОЛЮЦІЙ І НАЦІОНАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ (1815–1870 РОКИ)

Розділ 3. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ — У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Розділ 4. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ АВСТРІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ — У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Розділ 5. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ КІНЦЯ ХVІІІ — ПЕРШОЇ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Розділ 6. МОДЕРНІЗАЦІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ ХІХ — НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. ПРОБУДЖЕННЯ АЗІЇ

Розділ 7. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Розділ 8. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Розділ 9. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ — ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Розділ 10. УКРАЇНА ПОЧАТКУ ХХ СТ. ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Розділ 11. РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ ТА ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ (КІНЕЦЬ ХVІІІ — ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Розділ 12. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ В СЕРЕДИНІ ХІХ — НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Узагальнення. ОСНОВНІ ІДЕЇ, ЗДОБУТКИ, ВИКЛИКИ «ДОВГОГО» ХІХ СТ.

Вступ. «ДОВГЕ» ХІХ СТОЛІТТЯ ЯК ІСТОРИЧНА ЕПОХА

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> хронологічні межі та періодизацію історії Нового часу, час входження українських територій до складу Російської та Австрійської імперій; адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської та Австрійської імперій; чисельність, соціальний і національний склад населення України в ХІХ ст.; хронологічні межі «довгого» ХІХ ст., етапів українського національного відродження. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> «довге» ХІХ ст. як час суспільної модернізації та національного відродження в Європі; 	<p>Сутність Нового часу. Ранній Новий час в історії України. «Довге» ХІХ століття: доба модернізації та національного відродження в Європі.</p> <p>Українські землі у ХІХ ст. Адміністративно-територіальний устрій українських територій у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій. Населення: чисельність, соціальний і національний склад. Іншоетнічні групи на українській території: поляки, росіяни, кримські татари, євреї, німці та ін. Упровадження «смуги осілості» для євреїв.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – головні цілі та сутність національної політики Російської та Австрійської імперій; – особливості розвитку України та етапів українського національного руху від кінця XVIII до початку XX ст.; – спільні й відмінні риси українського та загальноєвропейського історичного розвитку; – поняття «довге XIX століття», «модернізація», «національне відродження», «смуга осілості», «губернія». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – обґрунтувати хронологічні межі «довгого» XIX ст.; – показати на карті українські території у складі Австрійської та Російської імперій; – схарактеризувати політичне і соціальне становище України наприкінці XVIII — на початку XX ст.; – пояснити чинники та механізми змін у чисельності, соціальному й національному складі населення України. 	<p>Періодизація історії України XIX ст. (за етапами національного руху).</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – підготувати повідомлення (або есе) про європейські зв'язки України в Ранній Новий час; – зіставити (усно або письмово) карти адміністративно-територіального устрою теренів України станом на середину XVIII ст. і на початок XIX ст. 	

Розділ 1. ЄВРОПА В ЧАС ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА НАПОЛЕОНІВСЬКИХ ВІЙН

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – хронологічні межі Французької революції, час існування імперії Наполеона I; – дату Віденського конгресу й утворення Священного союзу; – напрямки походів Наполеона I. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – причинний зв'язок між ідеями епохи Просвітництва, кризою «старого порядку» та революцією у Франції; 	<p>Французька революція кінця XVIII ст. Криза «старого порядку» (французьке суспільство наприкінці XVIII ст., доба Просвітництва). Декларація прав людини та громадянина. Перебіг революції. Історичне значення Французької революції.</p> <p>Консульство та Імперія у Франції. Наполеон Бонапарт.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – Французьку революцію як поштовх до модернізації в соціальній та культурній сферах життя Європи; – поняття «конституційна монархія». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – показати на карті напрямки походів Наполеона I і територіальні зміни, пов'язані з наполеонівськими війнами та рішеннями Віденського конгресу; – розкрити передумови й сутність Французької революції; – визначити вплив Французької революції й політики Наполеона на розвиток європейських країн; – пояснити причини краху наполеонівської імперії, наслідки рішень Віденського конгресу; – обґрунтувати судження про історичне значення Декларації прав людини та громадянина, Цивільного кодексу Наполеона, діяльності Дантона, Робесп'єра, Наполеона Бонапарта. 	<p>Цивільний кодекс Наполеона. Наполеонівські війни. Віденський конгрес. Священний союз.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – підготувати есе на тему «Права людини й громадянина в якобінській Франції», «Утвердження принципів громадянського рівноправ'я: від Декларації прав людини й громадянина до Цивільного кодексу Наполеона» та ін.; – на основі аналізу доступних джерел укласти історичний портрет діяча Французької революції (на вибір учителя/учительки). 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 2. ЄВРОПА ТА АМЕРИКА В ДОБУ РЕВОЛЮЦІЙ І НАЦІОНАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ (1815–1870 РОКИ)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дати Липневої революції у Франції, збройного виступу декабристів у Росії, «Весни народів», об'єднання Італії та Німеччини, Громадянської війни в США; – час розгортання чартистського руху, здобуття незалежності країнами Латинської Америки, Східної (Кримської) війни. 	<p>Економічний і суспільний розвиток. Індустріальна революція в країнах Західної Європи та її наслідки. Велика Британія — «майстерня світу». Парламентаризм. Спроби осмислення нової дійсності. Консерватизм, лібералізм, соціалізм. Національна ідея (націоналізм). Повсякденне життя.</p>

<p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поняття «індустріальне суспільство», «ідеологія», «консерватизм», «лібералізм», «соціалізм», «нація», «націоналізм», «соціалізм», «реставрація», «парламентська демократія», «чартистський рух», «професійна спілка», «західники», «слов'янофіли», «карбонарії», «Весна народів», «аболіціонізм». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пояснити вплив індустріальної революції в Західній Європі на суспільний розвиток світу; – схарактеризувати політичний і соціально-економічний розвиток країн Європи та Америки в першій половині XIX ст., соціальну структуру європейських суспільств, зміни в повсякденному житті; – простежити становлення парламентської демократії в Європі; – визначити передумови й наслідки «Весни народів», об'єднання Італії та Німеччини, Громадянської війни та Реконструкції в США; – визначити причини формування національно-визвольних рухів у країнах Європи, національні особливості й наслідки революцій 1848–1849 рр.; – обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Джузеппе Гарібальді, Камілло Кавура, Отто фон Бісмарка, Авраама Лінкольна, Сімона Болівара. 	<p>Політичне життя. Парламентські реформи у Великій Британії. Чартизм. Зовнішня і колоніальна політика Великої Британії. Франція в період Реставрації Бурбонів. Революція 1830 р. Липнева монархія. Австрійська імперія доби Клемента фон Меттерніха.</p> <p>«Весна народів» та її наслідки. Революції 1848–1849 рр. у Західній і Центральній Європі. Національні рухи слов'янських народів. Об'єднання Німеччини та Італії. Суспільні рухи в Російській імперії в першій половині XIX ст.</p> <p>Події на Американському континенті. Громадянська війна у США та Реконструкція Півдня. Утворення незалежних держав у Латинській Америці (оглядово).</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – підготувати аналітичну записку (після пояснень учителя/учительки та відповідно до запропонованої ним схеми) про суспільні наслідки індустріальної революції, зміни в житті та побуті різних верств населення в XIX ст., інше (на вибір учителя/учительки); – на основі аналізу доступних джерел укласти історичний портрет лідера національного руху (на вибір учителя/учительки). 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 3. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ XVIII — У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дати входження українських територій до складу Російської імперії; – назви й час існування козацьких формувань після ліквідації Запорозької Січі (Задунайська Січ, Азовське козацьке військо, Чорноморське / Кубанське козацьке військо); – час початку індустріальної революції в Україні, діяльності осередків національного та опозиційних рухів, Кирило-Мефодіївського братства; – хронологічні межі найбільших соціальних виступів першої половини XIX ст. (селянські виступи під проводом Устима Кармелюка на Поділлі, повстання військових поселенців на Харківщині, селянські рухи «Київська козаччина» і «Похід у Таврію за волею»). <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вплив індустріальної революції на розвиток міст, торгівлі, транспорту, соціальну структуру суспільства; – роль Харківського і Київського університетів як центрів українського національного відродження; – програмні положення та ідейні засади діяльності Кирило-Мефодіївського братства; – роль загальноросійського і польського визвольних рухів в історії України; – розбіжності в цілях українського, російського та польського рухів на території України; – поняття «чумакування», «порто-франко», «індустріальна революція (промисловий переворот)». 	<p>Соціально-економічне становище. Політика Російської імперії щодо українських етнічних територій. Козацтво після ліквідації Запорозької Січі. Села й міста. Торгівля. Чумацький промисел. Криза кріпосницької системи. Початок індустріальної революції. Нова модель соціально-економічного розвитку Півдня України. Порто-франко Одеси.</p> <p>Опозиційні до російського самодержавства виступи на теренах України. Польський національно-визвольний і російський опозиційний рухи на території України. Польське повстання 1830–1831 рр. і його наслідки для України. Соціальні рухи.</p> <p>Початок українського національного відродження. Формування сучасної української національної самосвідомості. Новгород-Сіверський автономістський гурток. Харківський осередок українського руху. Кирило-Мефодіївське братство.</p>

<p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – показати на карті зміни української території наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст., місця діяльності політичних і національно-культурних організацій, території, охоплені соціальними протестами; – схарактеризувати політичний і соціально-економічний стан українських земель, особливості першого етапу індустріальної революції, розгортання національного руху, діяльність Кирило-Мефодіївського братства; – пояснити вплив індустріальної революції на соціально-економічний розвиток України, значення діяльності Кирило-Мефодіївського братства для національного руху; – обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша. 	
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – проаналізувати (усно або письмово) програмні документи Кирило-Мефодіївського братства під кутом зору відображення в них минулого/майбутнього України та/або з позиції формування прав і свобод людини; – проаналізувати (усно або письмово) літературні твори Тараса Шевченка в контексті розвитку українського національного руху; – укласти порівняльну таблицю «Україна в програмних документах українського, польського й російського національних/визвольних рухів». 	
Узагальнення	
Тематичний контроль	

Розділ 4. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ АВСТРІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ XVIII — У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дати входження українських територій (Галичини, Буковини) до Австрійської імперії; – період діяльності «Руської трійці»; – хронологічні межі «Весни народів», соціальних виступів першої половини XIX ст. 	<p>Політика Австрійської імперії щодо українських територій. Йосифінські реформи: зміни у сфері освіти, соціальних і державно-церковних відносин.</p> <p>Початок українського національного відродження.</p>

<p>(рух опришків на Прикарпатті, виступи під проводом Лук'яна Кобилиці на Буковині).</p> <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – причини, які зумовили провідну роль греко-католицької церкви і духівництва в українському русі Галичини; – ідейні засади діяльності гуртка «Руської трійці», Головної руської ради; – історичне значення альманаху «Русалка Дністровая»; – поняття «будителі», «Весна народів». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – показати на карті Галичину, Буковину і Закарпаття у складі Австрійської імперії, місця діяльності громадсько-культурних організацій; – схарактеризувати політичний і соціально-економічний стан українських регіонів у складі монархії Габсбургів, йосифінські реформи та їх вплив на західноукраїнське суспільство; – визначити наслідки діяльності «Руської трійці», революції 1848–1849 рр., роль греко-католицького духівництва в житті західноукраїнського суспільства, особливості українського руху в Закарпатті та Буковині; – обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Маркіяна Шашкевича, Олександра Духновича. 	<p>«Будителі» Закарпаття. Товариство галицьких греко-католицьких священників. «Руська трійця».</p> <p>Європейська революція 1848–1849 рр. в українських регіонах Австрійської імперії. Соціальні рухи. Скасування панщини. Головна руська рада та її національна програма. Газета «Зоря Галицька». Перший досвід парламентської діяльності.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – підготувати повідомлення про історію альманаху «Русалка Дністровая», проаналізувати його зміст під кутом зору ідейного та емоційного наповнення, важливого для розвитку національного руху; – підготувати уявний допис до газети «Зоря Галицька» з позиції сучасника революційних подій 1848 р., поборника прав людини. 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 5. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ КІНЦЯ ХVІІІ — ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дати заснування університетів у Харкові та Києві, відновлення діяльності Львівського університету, виходу друком «Енеїди» Івана Котляревського, «Кобзаря» Тараса Шевченка. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – суперечності розвитку української культури під впливом модернізаційних процесів і політики Російської та Австрійської імперій; – причинно-наслідковий зв'язок між модернізаційними процесами та змінами в житті та побуті людини; – значення історичних пам'яток, фольклору й етнографії в дослідженні національних ознак українців і формуванні національної свідомості; – пошук науково-історичних підвалин української самобутності як частину національного руху; – поняття «класицизм», «романтизм», «національна ідея». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – схарактеризувати розвиток освіти, науки й культури в Україні, формування нової української літератури та сучасної літературної мови; – визначити особливості розвитку освіти, науки й культури, причини й наслідки культурних зрушень, особливості повсякденного життя; – пояснити зумовленість культурних процесів потребами національного розвитку, суперечливі наслідки модернізаційних процесів для розвитку національної освіти й культури; – узагальнити діяльність Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, 	<p>Повсякденне життя. Праця та відпочинок у селі й місті. Становище жінки.</p> <p>Освіта і наука. Умови розвитку культури. Формування мережі початкових шкіл. Львівський університет. Відкриття університетів у Харкові та Києві. Поступ науки. Видатні вчені. Культурно-освітні товариства.</p> <p>Мистецьке життя. Розвиток української літератури. Становлення сучасної української літературної мови. «Енеїда» Івана Котляревського. Тарас Шевченко і його «Кобзар». Творчість Пантелеймона Куліша і Миколи Гоголя. Музика, театр, образотворче мистецтво, архітектура.</p>

<p>Миколи Гоголя, Василя Каразіна, Григорія Квітки-Основ'яненка, Петра Гулака-Артемовського, Євгена Гребінки, Михайла Максимовича, Михайла Остроградського;</p> <p>– розпізнати й описати пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва, виконані під впливом художніх принципів класицизму та романтизму.</p>	
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <p>– підготувати мініпроект про повсякденне життя мешканців України (селян, міщан, торговців, поміщиків) у першій половині XIX ст.;</p> <p>– підготувати та здійснити віртуальну мандрівку «Пам'ятки образотворчого мистецтва й архітектури України першої половини XIX ст.»;</p> <p>– підготувати план доповіді «Наш край у кінці XVIII — першій половині XIX ст.»</p>	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 6. МОДЕРНІЗАЦІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ XIX — НА ПОЧАТКУ XX СТ. ПРОБУДЖЕННЯ АЗІЇ

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <p>– час парламентських реформ у Великій Британії, «великих реформ» у Росії, «добі Мейдзі» в Японії, Молодотурецької та Сінхайської революцій;</p> <p>– дати утворення дуалістичної Австро-Угорщини, першої російської революції, столипінських реформ.</p> <p>Розуміти:</p> <p>– вплив результатів франко-пруської війни на суспільний розвиток Франції та Німеччини;</p> <p>– поняття «гомруль», «домініон», «експансіонізм», «дуалістична монархія», «антимонопольне законодавство», «індустріалізація», «монополія», «трест», «синдикат», «картель», «колоніальна імперія», «дискримінація», «сегрегація», «суфражизм», «фемінізм», «пробудження Азії».</p>	<p>Економічний поступ промислових країн. Утрата Великою Британією промислової першості. Посилення колоніальної експансії. Монополізація економіки. Завершення формування індустріального суспільства в розвинених країнах світу.</p> <p>Політичне життя західноєвропейських держав. Зростання ролі держави в суспільному житті. Франко-пруська війна та її наслідки. Третя Республіка у Франції. Жорж Клемансо. Німецька імперія. Канцлерство Отто фон Бісмарка. Перехід Німеччини до «світової політики». Ліберальні реформи Девіда Ллойда Джорджа.</p>

<p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – показати на карті напрямки колоніальної експансії й колоніальні володіння Великої Британії, Франції та Німеччини, території незалежних держав на Балканах, Японію, Китай, Османську імперію; – схарактеризувати тенденції суспільно-політичного та економічного розвитку країн Європи та Північної Америки, парламентські реформи у Великій Британії, «великі реформи» в Російській імперії, особливості розвитку Австро-Угорщини; – визначити причини й наслідки індустріалізації, монополізації провідних галузей економіки, переходу Німецької імперії до «світової політики», упровадження антитрестівського законодавства в США, російських реформ 1860–1870-х років, російської революції 1905–1907 рр., столипінських реформ, національних рухів слов'янських народів; – пояснити причини відмінностей у темпах розвитку країн Європи та Америки, сутність революції Мейдзі, Молодотурецької та Сінхайської революцій; – обґрунтувати судження про історичне значення діяльності королеви Вікторії, Олександра II, Отто фон Бісмарка, Франца-Йосифа I, Теодора Рузвельта, Девіда Ллойда Джорджа, Жоржа Клемансо, Сунь Ятсена. 	<p>Зміни в Центрально-Східній Європі. Австро-Угорщина — дуалістична монархія. Утворення нових незалежних держав на Балканах. Східна (Кримська) війна та «Великі реформи» в Росії. Зовнішня та колоніальна політика Російської імперії. Революція 1905–1907 рр. Столипінські реформи.</p> <p>«Позолочене століття» США. Економічне піднесення США. Антитрестівське законодавство. Експансіонізм. Режим сегрегації в південних штатах. «Справедливий курс» Теодора Рузвельта. «Нова демократія» Томаса Вудро Вільсона.</p> <p>Модернізаційні процеси у країнах Азії. «Доба Мейдзі» в Японській імперії. Початок японської територіальної експансії. Сунь Ятсен. Сінхайська революція. Спроби модернізації Османської імперії.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – укласти порівняльну таблицю реформаторських заходів, що їх здійснювали під впливом модернізаційних процесів у XIX і на початку XX ст. уряди Росії, Австро-Угорщини, Німеччини, Франції, Великої Британії, Італії (на вибір учителя/вчительки); – підготувати пояснення, чому впродовж XIX ст. відбулася еволюція європейського соціалістичного руху від радикальних до поміркованих форм і легальної парламентської діяльності; 	

– на підставі доступних текстових і візуальних джерел підготувати замітку (репортаж) про суперечливі наслідки колоніальної політики для метрополій і країн Азії та Африки.
Узагальнення
Тематичний контроль

Розділ 7. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
Знати: <ul style="list-style-type: none"> – дати скасування кріпацтва й панщини, будівництва першої залізниці Одеса — Балта, створення Київської громади, Південно-Західного відділу Російського географічного товариства, Братства тарасівців, ухвалення Валуєвського циркуляра та Емського указу. Розуміти: <ul style="list-style-type: none"> – особливості проведення «великих реформ» 1860–1870-х років в Україні; – причинно-наслідковий зв'язок між аграрними реформами й розгортанням індустріальної революції, розвитком міст, залізничного будівництва, змінами в соціальній структурі населення, зародженням робітничого і соціал-демократичного рухів; – роль інтелігенції в розвитку українського національного руху та осучасненні суспільства; – вплив заборонних актів російської імперської влади (Валуєвського циркуляра, Емського указу) на динаміку розвитку українського руху; – поняття «індустріалізація», «урбанізація», «інтелігенція», «громадівський рух», «земство». Уміти: <ul style="list-style-type: none"> – схарактеризувати особливості соціально-економічних перетворень в Україні у пореформений період, погляди й діяльність громадівців 1860–1890-х років; 	<p>Індустріалізація та зміни в соціальній структурі українського суспільства. Ліквідація кріпацтва та реформи 1860–1870-х років. Промислові центри й регіони. Розширення внутрішнього ринку. Торгівля. Урбанізація. Будівельна лихоманка. Розвиток залізничного транспорту. Формування інтелігенції й робітництва (пролетаріату). Родини українських підприємців.</p> <p>Культурницький етап українського руху. Громадівський рух 1860–1890-х рр. Київська громада. Хлопомани. Південно-Західний відділ Російського географічного товариства. Молоді громади. Валуєвський циркуляр та Емський указ. Володимир Антонович і Михайло Драгоманов. Братство тарасівців. Українське питання в контексті міжнародних відносин.</p> <p>Інші опозиційні до самодержавства рухи на теренах України. Польське повстання 1863–1864 рр. та його наслідки для України. Національне відродження кримських татар. Ісмаїл Гаспринський. Зародження робітничого та соціал-демократичного рухів.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – визначити причини й наслідки селянської реформи 1861 р., особливості інституційного етапу в розвитку українського руху, значення громадівського руху; – пояснити роль і місце України в господарському житті Російської імперії; – схарактеризувати кримськотатарське національне відродження; – обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Володимира Антоновича, Михайла Драгоманова, Ісмаїла Гаспринського. 	
Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт: <ul style="list-style-type: none"> – проаналізувати політику російської імперської влади в Україні на підставі Валуєвського циркуляра, Емського указу та інших доступних офіційних актів (на вибір учителя/учительки) й підготувати відповідне резюме; – проаналізувати програмні засади й форми організації українського руху на підставі публікацій його лідерів, офіційних документів, спогадів (на вибір учителя/учительки) й підготувати відповідне резюме; – підготувати повідомлення «Українські підприємці XIX ст.», «Пам'ятки правової думки в Україні XIX ст.» та ін. 	
Узагальнення	
Тематичний контроль	

Розділ 8. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ АВСТРО-УГОРЩИНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
Знати: <ul style="list-style-type: none"> – дати селянської реформи, утворення товариства «Просвіта», Товариства імені Шевченка, перших українських політичних партій. Розуміти: <ul style="list-style-type: none"> – особливості політичного, соціально-економічного й культурного розвитку українських регіонів у складі Австро-Угорської монархії; – поняття «русофіли/москвофіли», «народовці/українофіли», «радикали», «нова ера», «український П'ємонт». Уміти: <ul style="list-style-type: none"> – показати на карті Галичину, Буковину, Закарпаття, основні місця діяльності науково-культурних і суспільно-політичних осередків регіону; 	<p>Особливості соціально-економічного розвитку західноукраїнських регіонів. Селянська реформа в Австрійській імперії (1848 р.). Кооперативний рух. Трудова еміграція.</p> <p>Український рух. Русофіли («москвофіли») і народовці («українофіли»). Товариство «Просвіта». Наукове товариство імені Шевченка. Народовська політика «нової ери». Розгортання руху народовців у 1880–1890-х роках на теренах Галичини, Буковини й Закарпаття. Радикальний рух на теренах Галичини. Іван Франко.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – схарактеризувати мету й діяльність товариства «Просвіта», Наукового товариства імені Шевченка; – пояснити роль і місце українських регіонів у господарському житті Австро-Угорщини, причини виникнення радикального руху, причини й наслідки трудової еміграції; – визначити напрями діяльності перших українських політичних партій у Галичині, мету і наслідки кооперативного руху; – обґрунтувати судження про історичну діяльність Юрія Федьковича, Івана Франка, Юліана Романчука, Володимира й Олександра Барвінських, Юліана Бачинського. 	<p>Утворення українських політичних партій. Русько-українська радикальна партія, Українська національно-демократична партія. Українське представництво в Галицькому сеймі та австрійському парламенті у Відні.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – підготувати повідомлення про культурне життя поляків/євреїв/німців (на вибір учителя /учительки) на території України в XIX ст.; – скласти порівняльну таблицю розвитку українського руху в Російській та Австро-Угорській імперіях у XIX ст. 	
<p style="text-align: center;">Узагальнення</p>	
<p style="text-align: center;">Тематичний контроль</p>	

Розділ 9. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX — ПОЧАТОК XX СТ.)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – час створення Троїстого союзу й Антанти. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поняття «геополітика», «військово-політичний союз», «мілітаризація», «метрополія». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – показати на карті країни Троїстого союзу й Антанти, колоніальні володіння і сфери впливу великих держав (метрополій); – схарактеризувати основні тенденції міжнародних відносин у другій половині XIX — на початку XX ст.; 	<p>Утворення військово-політичних блоків. Міжнародні відносини наприкінці XIX ст. Троїстий союз і Антанта. Початок боротьби за переділ колоніального світу.</p> <p>Міжнародні кризи та збройні конфлікти початку XX ст. Україна в геополітичних планах Російської, Німецької, Австро-Угорської імперій на зламі XIX–XX ст.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – пояснити причини міжнародних криз і збройних конфліктів початку XX ст., створення військово-політичних блоків; – визначити наслідки боротьби європейських держав, США та Японії за перерозподіл світу; – пояснити місце України в геополітичних стратегіях Російської, Німецької, Австро-Угорської імперій на зламі XIX–XX ст. 	
Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:	
<ul style="list-style-type: none"> – простежити (за доступними історичними джерелами) динаміку міжнародних відносин у другій половині XIX — на початку XX ст., результати міркувань представити в резюме. 	
Узагальнення	
Тематичний контроль	

Розділ 10. УКРАЇНА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
Знати: <ul style="list-style-type: none"> – дати створення основних українських політичних партій, подій російської революції 1905–1907 рр. (значущих для України), упровадження загального виборчого права в Австро-Угорській імперії, створення українських національно-культурних і військово-спортивних організацій, період проведення аграрної реформи Петра Столипіна. Розуміти: <ul style="list-style-type: none"> – тенденції та суперечності соціально-економічного розвитку України початку XX ст., індустріальної модернізації, аграрної реформи Петра Столипіна, модернізації суспільно-політичного життя Наддніпрянщини; – вплив російської революції 1905–1907 рр. на активізацію українського руху в Російській імперії; – значення австрійського конституційно-парламентського устрою для розвитку українського руху; – поняття «страйк», «народне віче», «монополізація економіки», «кооперативний рух», «політизація національного руху», «ксенофобія». 	<p>Особливості соціально-економічного розвитку. Індустріальна модернізація. Монополізація. Регіональна спеціалізація промисловості й сільського господарства. Кооперативний рух. Аграрна реформа Петра Столипіна та її вплив на Україну.</p> <p>Політизація та радикалізація українського національного руху. Створення і діяльність політичних партій, культурно-освітніх і військово-спортивних організацій. Проблеми консолідації української нації. Самостійницька й автономістська течії в національному русі.</p> <p>Перша російська революція та український рух. Наростання політичної напруженості. Події російської революції 1905–1907 рр. в Україні. Діяльність українських парламентських громад у I та II Державних думах. «Українське питання» у III і IV Державних думах.</p>

<p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – показати на карті українські території на початку ХХ ст., місця діяльності суспільно-політичних, національно-культурних організацій; – схарактеризувати й проаналізувати особливості соціально-економічного розвитку українських земель, діяльність українських політичних партій та інших національних організацій, український національний рух у період російської революції 1905–1907 рр., боротьбу українців за реформу виборчої системи в Австро-Угорщині; – пояснити причини та наслідки посилення тиску російської влади на український національний рух у 1907–1914 рр., результати діяльності українських парламентських громад у Державних думах; – визначити передумови розвитку українського кооперативного руху і трудової еміграції селянства; – обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Євгена Чикаленка, Михайла Грушевського, Миколи Міхновського, Костя Левицького. 	<p>Український рух напередодні Великої війни. Українське представництво в Галицькому сеймі та австрійському парламенті у Відні. Український політичний і національно-культурний рух у 1907–1914 рр. Реформа виборчої системи в Австро-Угорщині. Посилення тиску з боку російської імперської влади на український рух. Товариство українських поступовців. Прояви ксенофобії та шовінізму. «Справа Бейліса».</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – підготувати доповідь «Українська політична думка: між федералізмом і самостійністю», «Правозахисні аспекти в діяльності лідерів українського національного руху» та ін.; – спираючись на доступні джерела встановити залежність між модернізацією повсякденного життя і трудовою еміграцією; – укласти порівняльну таблицю «Ідеї автономії та самостійності в програмах українських політичних партій Наддніпрянщини/Галичини»; – проаналізувати програмні документи товариства «Просвіта»/«Сокіл»/«Січ» (на вибір учителя/вчительки) та укласти уявний план діяльності його міського (сільського, гімназійного) осередку в Галичині на початку ХХ ст. 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Розділ 11. РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ ТА ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ (КІНЕЦЬ XVIII — ПОЧАТОК XX СТ.)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
Знати: <ul style="list-style-type: none"> – важливі для сучасності наукові й технічні винаходи, здійснені впродовж «довгого» XIX ст.; – найвідоміші правові пам'ятки XVIII–XIX ст.; – основні наукові й культурні центри Європи та США. Розуміти: <ul style="list-style-type: none"> – тенденції розвитку культури, основні стилі мистецтва, зміни в житті та світогляді людей упродовж «довгого» XIX ст.; – поняття «романтизм», «класицизм», «реалізм», «еклектика», «модерн», «імпресіонізм», «масова культура», «масове виробництво». Уміти: <ul style="list-style-type: none"> – схарактеризувати досягнення науки і техніки, духовної культури в провідних країнах світу, зміни у світогляді й повсякденному житті; – визначити прояви взаємодії культур народів Європи, Америки, Азії та Африки. 	<p>Освіта і наука. Урізноманітнення форм і напрямів освіти. Університет як автономна інституція. Поява вищих навчальних закладів технічного профілю. Науково-технічна революція зламу XIX–XX ст. та її вплив на людину й суспільства.</p> <p>Зародження масової культури. Масове виробництво. Одяг. Зміни у вигляді міст і сіл. Мистецтво.</p> <p>Суспільні зміни. Індустріальні та традиційні суспільства. Емансипація.</p>
Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт: <ul style="list-style-type: none"> – підготувати презентацію «Повсякденне життя людей на початку XX ст.»; – зібрати й укласти в таблиці перелік фактів, які свідчать про зародження в XIX ст. масової культури / масового виробництва. 	
Узагальнення	
Тематичний контроль	

Розділ 12. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ В СЕРЕДИНІ XIX — НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
Знати: <ul style="list-style-type: none"> – дати створення університетів в Одесі та Чернівцях, утворення Наукового товариства імені Шевченка, обрання Андрея Шептицького митрополитом Греко-католицької церкви. 	<p>Вплив модернізації на менталітет українців. Зростання ваги громадської та благодійної діяльності. Емансипація жінки. Соціальні аспекти церковного життя. Урізноманітнення форм і напрямів освіти.</p>

<p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – суперечливість умов розвитку української культури (залежність від національної політики імперій); – роль науки й освіти в обґрунтуванні української національної ідеї, театру в розвитку українського руху; – позитивне значення меценатства для розвитку української культури; – роль церкви в суспільному житті українців; – причини і наслідки змін, що відбулися в другій половині XIX і на початку XX ст. в освіті, науці, культурі, повсякденному житті; – особливості розвитку культурного життя в різних регіонах України; – поняття «емансипація», «реалізм», «український модерн», «меценат». <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – показати на карті центри університетської освіти, місця розташування основних культурно-освітніх закладів і визначних пам'яток архітектури та образотворчого мистецтва; – схарактеризувати вплив модернізації на суспільно-культурне життя українців, зміни у світогляді людини й повсякденному житті; – розпізнати й описати пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва, створені під впливом художніх принципів реалізму й модернізму; – обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Андрея Шептицького, Івана Пулюя, Іллі Мечникова, Миколи Лисенка, Лесі Українки, Соломії Крушельницької, Марії Заньковецької, Василя Ханенка. 	<p>Боротьба за створення українського університету у Львові. Наукові товариства. Видатні науковці. Зміни у світовідчутті людини.</p> <p>Особливості розвитку культурного життя. Література. Український професійний театр. Родина Тобілевичів. Музика. Українська романтична й реалістична школа живопису. Модерн у малярстві. Стилізація та модерн в архітектурі.</p> <p>Повсякденне життя. Зміни в міській та сільській забудові. Опіка над здоров'ям і медичні служби. Дозвілля, розваги й задоволення культурних запитів.</p>
<p>Орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – на основі аналізу доступних джерел укласти словесний (або письмовий) історичний портрет мецената, діяча української науки чи мистецтва другої половини XIX — початку XX ст. (на вибір учителя/вчительки або учнів/учениць); – підготувати презентацію «Вплив процесів модернізації на повсякденне життя та світогляд населення України»; – підготувати план доповіді «Наш край в другій половині XIX — на початку XX ст.» 	
<p>Узагальнення</p>	
<p>Тематичний контроль</p>	

Узагальнення. ОСНОВНІ ІДЕЇ, ЗДОБУТКИ, ВИКЛИКИ «ДОВГОГО» XIX СТОЛІТТЯ

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчального матеріалу
<p>Знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – хронологічні межі «довгого» XIX ст. і його внутрішню періодизацію; – взаємопов'язаність і взаємозалежність процесів господарського, соціального, політичного і культурного розвитку українського та інших європейських суспільств у XIX ст. <p>Розуміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – механізми формування модерної національної ідентичності, поняття «національне відродження»; – напрям і характер змін у політичному, соціальному та економічному житті європейських суспільств, поняття «модернізація»; – суспільну роль нового культурно-інтелектуального простору. <p>Уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> – схарактеризувати основні тенденції політичного, соціально-економічного та культурного розвитку світу впродовж «довгого» XIX ст.; – визначити внесок українського суспільства в загальноєвропейську культурну спадщину XIX ст.; – зіставити типові явища і процеси європейської та української історії в XIX — на початку XX ст.; – оцінювати історичні події XIX ст. з позиції формування «першого покоління» прав і свобод людини; – висловлювати судження щодо значення «довгого» XIX ст. для подальшого розвитку світу. 	<p>«Довге» XIX століття: основні ідеї, здобутки, виклики. Особливості української історії XIX ст. Внесок українського суспільства в загальноєвропейську культурну спадщину XIX ст.</p>

Авторський колектив:

Гавриш Ірина Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової і професійної освіти Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди, науковий керівник науково-педагогічного проєкту «Інтелект України»;

Аркуша Олена Георгіївна, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Центру дослідження українсько-польських відносин Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України;

Боарь Марія Стахівна, учителька історії КЗ «Харківська гімназія № 169 Харківської міської ради Харківської області», спеціаліст вищої категорії, старший учитель;

Мудрий Мар'ян Михайлович, кандидат історичних наук, доцент кафедри новітньої історії України ім. М. Грушевського Львівського національного університету ім. І. Франка;

Пастушенко Роман Ярославович, заступник директора департаменту освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації;

Хлипавка Леся Миколаївна, аспірантка кафедри педагогіки вищої школи й освітнього менеджменту Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького.

Під час підготовки програми інтегрованого курсу «Історія: Україна і світ» для 7–9 класів було використано навчальні програми «Історія України» і «Всесвітня історія» (7–9 класи), що затверджені наказом МОН від 07.06.2017 № 804, зі змінами, унесеними відповідно до наказу МОН № 236 від 21.02.2019 року.